

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
ELEANOR SHARPSTON IŠVADA,
pateikta 2013 m. gruodžio 12 d.¹

Byla C-456/12

O.

prieš

Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel,

ir

Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel

prieš

B.

Byla C-457/12

S.

prieš

Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel,

ir

Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel

prieš

G.

(Raad van State (Nyderlandai) pateikti prašymai priimti prejudicinį sprendimą)

„Ne ES piliečių teisė apsigyventi ES piliečio, su kuriuo juos sieja giminystės ryšiai, pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybėje narėje“

1. Keturi trečiųjų šalių piliečiai (toliau – O, B, S ir G) giminystės ryšiais susiję su skirtingais Nyderlandų piliečiais (taigi, su ES piliečiais), kurie yra jų kontaktiniai asmenys. Jie visi siekia teisėtai apsigyventi Nyderlanduose, kur gyvena atitinkami jų kontaktiniai asmenys. Kalbant apie abi bylas, kontaktiniai asmenys išvyko į kitas valstybes nares dirbti arba kitais tikslais. Iš esmės *Raad van State* (Valstybės taryba) (Nyderlandai) Teisingumo Teismo klausia, ar tokio judėjimo pakanka, kad būtų galima nustatyti, jog taikoma ES teisė, ir kad tokie trečiųjų šalių piliečiai įgytų išvestinę teisę gyventi Nyderlanduose.

2. O, B ir G susituokę su atitinkamai kontaktiniu asmeniu O, kontaktiniu asmeniu B ir kontaktiniu asmeniu G. Kontaktiniai asmenys O ir B anksčiau buvo apsistoję kitose valstybėse narėse, bet jose nedirbo. Kontaktinis asmuo G pagal darbo sutartį dirba Belgijoje ir kasdien vyksta į Belgiją. G ir kontaktinis asmuo G turi vaikų. S turi žentą (toliau – kontaktinis asmuo S), kuris pagal darbo sutartį dirba Nyderlanduose, tačiau apie 30 % darbo laiko praleidžia rengdamasis darbo susitikimams Belgijoje ir juose dalyvaudamas. S Nyderlanduose prižiūri kontaktinio asmens S sūnų.

¹ — Originalo kalba: anglų.

Teisinis pagrindas

A – ES teisė

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo

3. SESV 20 straipsnio 1 dalyje numatyta ES pilietybė ir pagal šią nuostatą „kiekvienas asmuo, turintis valstybės narės pilietybę“, yra Sąjungos pilietis. 20 straipsnio 2 dalies a punkte numatyta, kad ES piliečiai turi „teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje“.
4. SESV 21 straipsnio 1 dalyje priduriama, kad asmuo gali įgyvendinti šią teisę „laikydamasis Sutartyse ir joms įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytų apribojimų bei sąlygų“.
5. Pagal SESV 45 straipsnį užtikrinama darbuotojų judėjimo laisvė, kuri reiškia, kad „įdarbinimo, darbo užmokesčio ir kitų darbo ir užimtumo sąlygų atžvilgiu panaikinama bet kokia valstybių narių darbuotojų diskriminacija dėl pilietybės“.
6. SESV 56 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „<...> Sąjungoje uždraudžiami laisvės teikti paslaugas apribojimai, taikomi valstybių narių nacionaliniams subjektams, kurie yra įsisteigę kitoje valstybėje narėje negu valstybė, kurios subjektu yra asmuo, kuriam tos paslaugos teikiamos.“

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

7. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 7 straipsnyje „Teisė į privatų ir šeimos gyvenimą“ numatyta, kad „kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas <...>“

8. 51 straipsnyje apibrėžta Chartijos taikymo sritis:

„1. Šios Chartijos nuostatos skirtos <...> valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę. Todėl jos turi gerbti teises, laikytis principų ir juos taikyti pagal turimus atitinkamus įgaliojimus, nepažeisdamos Sąjungos įgaliojimų, suteiktų jai Sutartimis, ribų.

<...>“

Direktyva 2004/38/EB²

9. Direktyvos 2004/38 1 konstatuojamojoje dalyje pakartotos SESV 21 straipsnio 1 dalies nuostatos. 3 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad, kai valstybių narių piliečiai naudojami teise laisvai judėti ir gyventi šalyje, „Sąjungos pilietybė turėtų būti pagrindinis [jų] statusas <...>“
10. 5 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad „visų Sąjungos piliečių teisė laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje turėtų būti suteikiama ir jų šeimos nariams, neatsižvelgiant į pilietybę, jei ta teise naudojama pagal objektyvius laisvės ir orumo reikalavimus <...>“

2 — 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, p. 77; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 46).

11. 1 straipsnio a punkte numatyta, kad Direktyvoje 2004/38, be kita ko, nustatyti „naudojimosi Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių laisvo judėjimo ir gyvenimo valstybių narių teritorijoje teise reikalavimai“.

12. Pagal Direktyvą 2004/38 „Sąjungos pilietis“ yra „bet kuris asmuo, turintis valstybės narės pilietybę“ (2 straipsnio 1 dalis), o „šeimos nario“ sąvoka apima Sąjungos piliečio „sutuoktinį“ (2 straipsnio 2 dalies a punktas) ir „piliečio ir sutuoktinio <...> išlaikomus tiesioginius giminaičius, einančius aukščiau pagal giminystės liniją“ (2 straipsnio 2 dalies d punktas). „Priimančioji valstybė narė“ yra „valstybė narė, į kurią atvyksta Sąjungos pilietis, pasinaudodamas savo laisvo judėjimo ir gyvenimo teise“ (2 straipsnio 3 dalis).

13. 3 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad Direktyva 2004/38 taikoma „visiems Sąjungos piliečiams, kurie atvyksta į kitą valstybę narę, kurios piliečiai jie nėra, ir 2 straipsnyje apibrėžtiems jų šeimos nariams, kurie juos lydi arba prisijungia prie jų“.

14. Dėl kitų šeimos narių, kurie atitinka 3 straipsnio 2 dalies a punkte nurodytas sąlygas, ir dėl partnerių, su kuriais ES pilietis palaiko ilgalaikius santykius, jei jie tinkamai patvirtinami, 3 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „<...> priimančioji valstybė narė <...> palengvina galimybę įvažiuoti ir gyventi šalyje <...>“

15. 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad ES piliečiams turi būti suteikta teisė gyventi kitoje valstybėje narėje iki trijų mėnesių. Jiems tereikia turėti galiojančią tapatybės kortelę arba pasą ir negali būti taikomos jokios kitos sąlygos arba formalumai. Pagal 6 straipsnio 2 dalį tokios pačios nuostatos taikomos „<...> šeimos nariams, turintiems galiojančią pasą, kurie nėra valstybės narės piliečiai, lydintiems ar atvykstantiems pas Sąjungos pilietį“.

16. ES piliečiai ir jų šeimos nariai (kurie nėra valstybių narių piliečiai) taip pat turi teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje ilgiau kaip tris mėnesius, jeigu tokie ES piliečiai atitinka 7 straipsnio 1 dalies a, b arba c punkte nurodytas sąlygas, t. y.: a) jie turi būti darbuotojai arba savarankiškai dirbantys asmenys priimančiojoje valstybėje narėje arba b) jie turi turėti pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams ir visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje, arba c) jie turi studijuoti ir turėti pakankamai išteklių ir visavertį sveikatos draudimą.

17. 16 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmuo turi teisę nuolat gyventi priimančiojoje valstybėje narėje tik jeigu jis teisėtai gyvena tokioje valstybėje narėje ištisinį penkerių metų laikotarpį.

18. 35 straipsnyje numatyta, kad valstybės narės gali atsisakyti suteikti bet kurią pagal Direktyvą 2004/38 suteiktą teisę, ją nutraukti arba panaikinti, jeigu jomis piktnaudžiaujama arba sukčiaujama. Bet kokia tam būtina priemonė turi būti proporcinga ir nepažeisti 30 bei 31 straipsniuose numatytų procedūrinių saugiklių.

Nyderlandų teisė

19. *Vreemdelingenwet 2000* (2000 m. Užsieniečių įstatymas, toliau – *Vw 2000*) „Bendrijos piliečiai“ apibrėžti kaip valstybių narių piliečiai ir jų šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai, kuriems pagal (dabar galiojančią) SESV (kalbant apie pirmuosius) arba pagal įgyvendinant tą Sutartį priimtą sprendimą (kalbant apie pastaruosius) leidžiama atvykti į kitos valstybės narės teritoriją ir joje apsigyventi. Tokiems trečiųjų šalių piliečiams *Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel* (toliau – imigracijos, integracijos ir prieglobsčio reikalų ministras, toliau – ministras) gali išduoti dokumentą arba raštišką patvirtinimą, įrodantį jų teisėtą gyvenimą šalyje. Jeigu ministras yra pripažinęs trečiosios šalies pilietį nepageidaujamu, jis gali tokios trečiosios šalies piliečio prašymu panaikinti tokį pripažinimą. Panaikinimo priežastys nurodytos *Vreemdelingenbesluit* (Nutarimas dėl užsieniečių), kuriuo įgyvendintas *Vw 2000*.

20. Laikinas leidimas gyventi suteikiamas su tam tikromis sąlygomis, susijusiomis su priežastimi, dėl kurios leidžiama apsigyventi. Išduodant leidimą gali būti nustatomos ir kitos pareigos.

Faktinės aplinkybės

Byla O (C-456/12)

O byla

21. 2006 m. spalio mėnesį Nigerijos pilietis Prancūzijoje susituokė su kontaktiniu asmeniu O. 2007 m. jis apsigyveno Ispanijoje. Nuo 2009 m. rugpjūčio mėnesio O ir kontaktinis asmuo O ten įregistravo savo gyvenamąją vietą tuo pačiu adresu. Iš iki 2014 m. rugsėjo mėnesio galiojančio leidimo gyventi šalyje matyti, kad O Ispanijoje gyvena kaip ES piliečio šeimos narys.

22. Tačiau išgyvenęs du mėnesius Ispanijoje kontaktinis asmuo O faktiškai grįžo į Nyderlandus, nes Ispanijoje negalėjo rasti darbo. Vis dėlto nuo 2007 m. iki 2010 m. balandžio mėnesio jis nuolat leido laiką (daugiausia savaitgalius) Ispanijoje su O ir per šiuos apsilankymus naudojosi įvairiomis paslaugomis. Nuo 2010 m. liepos 1 d. O Nyderlanduose įregistruotas tuo pačiu adresu kaip ir kontaktinis asmuo O.

23. Panašu, kad nėra įrodymų, jog per visą tą laiką kontaktinis asmuo O būtų išregistravęs gyvenamąją vietą Nyderlanduose.

24. O pateikė prašymą išduoti dokumentą, patvirtinantį, kad jis šalyje gyvena teisėtai. Ministras atmetė šį prašymą ir kaip nepagrįstą atmetė dėl šio sprendimo O pateiktą skundą. O pareiškė ieškinį *rechtbank's-Gravenhage* (Apylinkės teismas, Haga, toliau – *rechtbank*), o šis teismas 2011 m. liepos 7 d. šį ieškinį atmetė. Tuomet O dėl šio sprendimo pateikė apeliacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.

B byla

25. B yra Maroko pilietis. Nuo 2002 m. gruodžio mėnesio jis su kontaktiniu asmeniu B kelerius metus gyveno Nyderlanduose. Tuo metu jie nebuvo susituokę. Atrodo, kad jie susipažino, kai B laukė sprendimo dėl jo pateikto prašymo suteikti prieglobstį. Šis prašymas buvo atmestas.

26. Po to, kai B buvo nuteistas dviejų mėnesių laisvės atėmimu už naudojimąsi suklastotu pasu, 2005 m. spalio 15 d. ministras jį pripažino nepageidaujamu. 2006 m. sausio mėnesį B išvyko į Retiją (Belgija) ir ten gyveno kontaktinio asmens B išnuomotame bute. Atrodo, kad iš pradžių kontaktinis asmuo B tame bute gyveno vienas ir B su juo apsigyveno atlikęs laisvės atėmimo bausmę. Kontaktinis asmuo B buvo įregistravęs savo gyvenamąją vietą Retijėje ir turėjo iki 2011 m. gegužės 18 d. galiojusį leidimą gyventi šalyje. Tačiau jis negalėjo rasti darbo Belgijoje. Todėl jis nepardavė namo Nyderlanduose ir gyveno jame darbo dienomis, kai dirbo Nyderlanduose, o savaitgalius leido Belgijoje su B. Tokiais savaitgaliais Belgijoje jis naudojosi įvairiomis paslaugomis. Nors jie ketino susituokti Belgijoje, iš tiesų jie susituokė tik vėliau Maroke.

27. 2007 m. balandžio mėnesį B išvyko į Maroką, nes nebegalėjo gyventi Belgijoje, kai Belgijos valdžios institucijos išsiaiškino, kad jis pripažintas nepageidaujamu Nyderlanduose. 2007 m. liepos 31 d. B ir kontaktinis asmuo B susituokė Maroke.

28. 2009 m. kovo mėnesį ministras B prašymu panaikino jo pripažinimą nepageidaujamu. 2009 m. birželio mėnesį B vėl atvyko į Nyderlandus ir apsigyveno ten su kontaktiniu asmeniu B.

29. 2009 m. spalio 30 d. atmetas B prašymas išduoti dokumentą, patvirtinantį, kad jis šalyje gyvena teisėtai. 2010 m. kovo mėnesį ministras atmetė jo skundą dėl šio sprendimo, taip pat skundą dėl jo pasą įklijuoto lipduko su žyma, kad jam draudžiama dirbti.

30. Dėl šių abiejų sprendimų B pareiškė ieškinius *rechtbank*, o šis teismas panaikino šiuos sprendimus ir įpareigojo ministrą iš naujo išnagrinėti skundus. 2010 m. gruodžio mėnesį ministras priėmė naują sprendimą, kuris buvo toks pat kaip ankstesnis sprendimas, ir apeliacine tvarka apskundė *rechtbank* sprendimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.

Byla S (C-457/12)

S byla

31. S – Ukrainos pilietė. Jos žentas, kontaktinis asmuo S, nuo 2002 m. pagal darbo sutartį dirba Nyderlanduose įsteigtam darbdaviui, kuris yra nurodęs, kad kontaktinis asmuo S 30 % darbo laiko praleidžia rengdamasis verslo susitikimams Belgijoje ir juose dalyvaudamas. Kontaktinis asmuo S bent vieną dieną per savaitę lankosi Belgijoje, taip pat vyksta pas klientus ir dalyvauja konferencijose kitose valstybėse narėse. S taip pat teigia prižiūrinti kontaktinio asmens S sūnų (savo anūką).

32. S pateikė prašymą išduoti dokumentą, patvirtinantį, kad ji teisėtai gyvena šalyje. 2009 m. rugpjūčio mėnesį jos prašymas atmetas. Ministras atmetė dėl šio sprendimo jos pateiktą skundą. 2010 m. birželio mėnesį *rechtbank* atmetė jos ieškinį. Tuomet S dėl šio sprendimo pateikė apeliacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.

G byla

33. G yra Peru pilietė. 2009 m. Peru ji susituokė su kontaktiniu asmeniu G. Kontaktinis asmuo G gyvena Nyderlanduose, bet nuo 2003 m. pagal darbo sutartį dirba Belgijoje įsteigtam darbdaviui. Jis kasdien vyksta dirbti į Belgiją.

34. 2009 m. gruodžio mėnesį atmetas G prašymas išduoti dokumentą, patvirtinantį, kad ji teisėtai gyvena šalyje. Ministras atmetė jos skundą dėl šio sprendimo. 2011 m. birželio mėnesį *rechtbank* patenkino G ieškinį ir įpareigojo ministrą iš naujo išnagrinėti skundą. Ministras dėl šio sprendimo pateikė apeliacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Tame teisme G nurodė, kad jie su sutuoktiniu turi vaiką (kuris yra Nyderlandų pilietis) ir kad vaikas, kurį ji turėjo iki santuokos su kontaktiniu asmeniu G, irgi yra jų šeimos narys.

Procesas ir prejudiciniai klausimai

35. Byloje O (C-456/12) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia:

„Bylose [dėl B] ir [dėl O]:

1. Ar <...> [direktyva] 2004/38 <...>, kiek ji susijusi su sąlygomis, kuriomis Sąjungos piliečio šeimos nariams trečiųjų valstybių piliečiams suteikiama teisė apsigyventi valstybėje narėje, pagal analogiją taikoma kaip Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimuose *Singh*³ (C-370/90) ir *Eind*⁴ (C-291/05), kai Sąjungos pilietis grįžta į savo pilietybės valstybę narę pagyvenęs kitoje valstybėje narėje pagal [SESV] 21 straipsnio 1 dalį ir kaip paslaugų gavėjas pagal [SESV] 56 straipsnį?

3 — 1992 m. liepos 7 d. sprendimas, Rink. p. I-4265.

4 — 2007 m. gruodžio 11 d. sprendimas, Rink. p. I-10719.

2. Jei taip: ar yra reikalavimas, kad Sąjungos pilietis turi būti išgyvenęs kitoje valstybėje narėje tam tikrą minimalų laikotarpį, kad jam grįžus į savo pilietybės valstybę narę jo šeimos nariui trečiosios šalies piliečiui būtų suteikta teisė gyventi toje valstybėje narėje?
3. Jei taip: ar šis reikalavimas gali būti tenkinamas ir tada, kai šalyje gyvenama ne nepertraukiamai, o tam tikrais periodais, pavyzdžiui, kiekvieną savaitgalį, arba reguliariai lankomasi?

Byloje [dėl B]:

4. Atsižvelgiant į šios bylos aplinkybes, ar tokiu atveju, kai nuo Sąjungos piliečio grįžimo į savo pilietybės valstybę narę iki jo šeimos nario trečiosios šalies piliečio persikėlimo į tą valstybę narę praeina daug laiko, šeimos narys trečiosios šalies pilietis pagal Sąjungos teisę praranda teisę gyventi šalyje?“
36. Byloje *S* (C-457/12) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia:

„1. Byloje [dėl G]:

Ar trečiosios šalies pilietis, šeimos narys Sąjungos piliečio, kurio gyvenamoji vieta yra jo pilietybės valstybėje narėje, bet kuris dirba kitoje valstybėje narėje joje įsteigtam darbdaviui, tokiomis kaip pagrindinės bylos aplinkybėmis pagal Sąjungos teisę turi teisę gyventi šalyje?

2. Byloje [dėl S]:

Ar trečiosios šalies pilietis, šeimos narys Sąjungos piliečio, kurio gyvenamoji vieta yra jo pilietybės valstybėje narėje, bet kuris dėl darbo toje pačioje valstybėje narėje įsteigtam darbdaviui vyksta į kitą valstybę narę, tokiomis kaip pagrindinės bylos aplinkybėmis pagal Sąjungos teisę turi teisę gyventi šalyje?“

37. Rašytines pastabas pateikė O, B, G, Belgijos, Čekijos Respublikos, Danijos, Estijos, Vokietijos, Nyderlandų ir Jungtinės Karalystės vyriausybės, taip pat Europos Komisija. Per 2013 m. birželio 25 d. įvykusį bendrą posėdį buvo išklaustyti visi minėti subjektai, išskyrus G ir Belgijos bei Estijos vyriausybes, taip pat buvo išklaudyta S.

Vertinimas

Išankstinės pastabos

38. Iš esmės imigracijos teisė priklauso valstybių narių kompetencijai. Jeigu valstybės narės pilietis (kuris dėl savo pilietybės yra ir ES pilietis) nekerta sienos su kita valstybe nare ir nėra realios galimybės, kad jis ją kirs, iš esmės tokia situacija nėra susijusi su ES numatytais teisėmis laisvai judėti ir apsigyventi, todėl taikoma tik nacionalinė teisė⁵.

39. Tačiau šiose bylose, nors visų kontaktinių asmenų iš ES gyvenamoji vieta yra Nyderlanduose, kiekvienas iš jų iš tiesų yra kirtęs tokią sieną. Jie tai daro dėl darbo arba laisvalaikio; jie (ko gero) yra pasinaudoję „pasyvia“ teise naudotis ten teikiamomis paslaugomis; kai kuriais atvejais jie yra oficialiai įregistravę savo gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje, nors yra išsaugoję tam tikrą gyvenamąją vietą

⁵ — Žinoma, ne visos piliečių teisės priklauso nuo to, ar ES pilietis kirto sieną. Žr., pavyzdžiui, SESV 20 straipsnio 2 dalies d punktą. Be to, yra išimtinių atvejų, kai, nors ES pilietis nekerta sienų tarp valstybių narių, iš jo atimamos galimybės „iš tikrųjų naudotis tuo, kas sudaro [ES] piliečio statusu suteikiamų teisių esmę“, nes šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams nesuteikiamos išvestinės teisės gyventi šalyje; žr. šios išvados 52–66 punktuose aptartą teismo praktiką, suformuotą sprendimuose *Ruiz Zambrano*, *McCarthy* ir *Dereci*.

savo pilietybės valstybėje narėje (toliau – kilmės valstybė narė). Ar galima daryti išvadą, kad tokiu atveju pagal ES teisę jų kilmės valstybei narei draudžiama atsakyti suteikti teisę jų šeimos nariams (O, B, S ir G) apsigyventi joje? Ir ar svarbi faktinė aplinkybė, kad kontaktinis asmuo ir jo šeimos narys negrįžta į kontaktinio asmens kilmės valstybę narę kartu?

40. Aišku, kad patys kontaktiniai asmenys naudojami besąlygine teise gyventi savo kilmės valstybėje narėje pagal nacionalinę teisę⁶. Valstybei narei draudžiama „[išstremti] savo piliečius iš savo teritorijos, neleisti jiems gyventi joje arba nustatyti tokio gyvenimo sąlygas“⁷. Tačiau piliečių atvykimas ir gyvenimas kilmės valstybėje narėje taip pat reglamentuojamas pagal ES teisę, kiek tai būtina norint užtikrinti jų pagrindinių laisvių judėti ir apsigyventi pagal ES teisę visišką veiksmingumą⁸.

41. Išvestinė teisė gyventi šalyje, kuria pagal ES teisę galėtų naudotis O, B, S ir G, būtų ne absoliuti ir jai būtų taikomos ES teisėje numatytos sąlygos ir apribojimai. Todėl atskirai išnagrinėsiu teisę gyventi šalyje, o paskui – naudojimosi šia teise sąlygas ir apribojimus.

42. Teisingumo Teismui nepateikta medžiagos, iš kurios būtų galima padaryti išvadą, kad O, B, S ir G galėtų reikalauti suteikti jiems teisę apsigyventi šalyje pagal nacionalinę teisę, įskaitant nacionalinę teisę, pagal kurią saugomos pagrindinės teisės, arba pagal Europos žmogaus teisių konvenciją (toliau – EŽTK). Iš nurodytų faktinių aplinkybių nematyti, kad kuri nors iš nagrinėjamų santuokų yra fiktyvi arba kad sukčiaujama ar piktnaudžiaujama teisėmis. Kitomis aplinkybėmis, nustačius tokį piktnaudžiavimą, neberekėtų toliau nagrinėti, ar galima teisėtai nesuteikti išvestinės teisės apsigyventi šalyje. Tačiau vien faktinė aplinkybė, kad tam tikru metu O su kontaktiniu asmeniu O ir B su kontaktiniu asmeniu B persikėlė į kitą valstybę narę, kurioje užtikrinamos palankesnės sąlygos, nereiškia piktnaudžiavimo teisėmis⁹.

43. Šioje išvadoje pagrindinį dėmesį skiriu tam, ar tais atvejais, kai trečiųjų šalių piliečiams, kaip antai O, B, S ir G, nesuteikiama galimybė teisėtai gyventi šalyje, ribojama jų kontaktinių asmenų teisė laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. Teoriškai visi tokie apribojimai galėtų būti pateisinami. Tačiau Teisingumo Teismas neturi informacijos, kuria remdamasis galėtų įvertinti tokį pateisinimą.

44. Galiausiai, pamėginsiu šioje išvadoje pateikti nuoseklų kriterijų, kuriais remiantis ES piliečio, pasinaudojusio teisėmis laisvai judėti, tačiau nebūtinai pasinaudojusio (visomis) teisėmis apsigyventi kitoje valstybėje narėje, šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams suteikiamos išvestinės teisės apsigyventi šalyje, paaiškinimą. Jeigu būtų pateiktas *ad hoc* sprendimas ir nebūtų aiškiai numatyti svarbūs kriterijai, juo remdamasis nacionalinis teismas galėtų išspręsti šias keturias atskiras bylas, tačiau kiltų grėsmė sustiprinti dabar praktikuojantiems teisininkams ir nacionalinėms administracijoms kylančias abejones dėl to, ar galima (arba negalima) remtis ES teise; be to, galėtų būti dar ne kartą prašoma priimti panašius sprendimus, nes nacionaliniai teismai toliau teikia prašymus ir taip siekia gauti papildomų išaiškinimų.

Kodėl suteikiama išvestinė teisė gyventi šalyje

45. Pagal SESV 20 straipsnio 2 dalies a punktą ir 21 straipsnio 1 dalį ES piliečiai turi teisę laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. Šios teisės esmė – laisvė pasirinkti, ar išvykti į kitą valstybę narę ir (arba) joje apsigyventi. Jeigu šį pasirinkimą ribojančios priemonės nėra pateisinamos, jos prieštarauja minėtoms nuostatoms.

6 – 2011 m. gegužės 5 d. Sprendimo *McCarthy* (C-434/09, Rink. p. I-3375) 29 ir 34 punktai ir juose nurodyta teismo praktika.

7 – 6 išnašoje minėto Sprendimo *McCarthy* 29 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

8 – Žr., pavyzdžiui, 3 išnašoje minėto Sprendimo *Singh* 23 punktą ir 4 išnašoje minėto Sprendimo *Eind* 32 punktą.

9 – Žr., pavyzdžiui, 2003 m. rugsėjo 23 d. Sprendimo *Akrich* (C-109/01, Rink. p. I-9607) 55 ir 56 punktus.

46. Mintis, kad tokių ES piliečių šeimos nariai turėtų turėti išvestines teises apsigyventi šalyje, kilo atsižvelgiant į ekonomines judėjimo laisves, visų pirma tas, kurios suteikiamos darbuotojams migrantams. Darbuotojai yra žmonės, o ne robotai. Tam, kad galėtų tapti darbuotojais migrantais kitoje valstybėje narėje, jie neturėtų būti priversti palikti savo sutuoktinio arba kitų šeimos narių, ypač išlaikomų¹⁰. Jeigu jų šeima negalėtų vykti kartu su jais, tai galėtų juos atgrasyti nuo naudojimosi šiomis laisvo judėjimo teisėmis. Be to, šeima gali padėti darbuotojui integruotis priimančiojoje valstybėje ir taip prisidėti prie laisvo judėjimo sėkmės¹¹.

47. Kai Maastrichto sutartyje buvo numatyta ES pilietybė, valstybių narių piliečiai įgijo teisę laisvai judėti ir gyventi kitų valstybių narių teritorijoje, kuri nepriklauso nuo ekonominių judėjimo laisvių, taigi, ir nuo ekonominės veiklos vykdymo¹². Kaip ir kalbant apie darbuotojus migrantus, ES piliečių judėjimo ir apsigyvenimo laisvių veiksmingumas gali priklausyti nuo to, ar tam tikri šeimos nariai pagal ES teisę turi teisę atvykti pas juos arba juos lydėti į teritoriją, į kurią jie persikėlė arba kurioje jie apsigyveno. Kaip neseniai nurodė Teisingumo Teismas, „išvestinių teisių tikslas ir pateisinimas grindžiamas išvada, kad atsisakius jas pripažinti gali būti pažeista Sąjungos piliečio teisė laisvai judėti, atgrasant pasinaudoti teise įvažiuoti į priimančiąją valstybę narę ir joje apsigyventi“¹³.

48. Direktyvoje 2004/38 nurodyta, kad naudojimasis išvestine teise gyventi šalyje nebepriklauso nuo to, ar įrodomas atsisakymo leisti šeimos nariams apsigyventi galimas poveikis ES piliečiui¹⁴. Išvestinių teisių apsigyventi suteikimo loginis pagrindas yra faktinė aplinkybė, kad tokias teises automatiškai įgyja tik tam tikri šeimos nariai, kurių galimybės vykti kartu su ES piliečiais arba juos lydėti, kaip preziumuoja teisės aktų leidėjas, gali turėti įtakos tokių ES piliečių sprendimui persikelti, taigi, ir jų naudojimuisi teise judėti. Todėl pagal Direktyvą 2004/38 skiriamas šeimos branduolys ir kiti šeimos nariai. Šeimos branduolį sudaro ES pilietis, jo arba jos sutuoktinis ar registruotas partneris ir jų tiesioginiai palikuonys iki 21 metų. Šie šeimos nariai automatiškai įgyja išvestines teises gyventi šalyje. O tam, kad išvestinė teisė gyventi šalyje būtų suteikta ES piliečių (arba jų sutuoktinių ar registruotų partnerių) tiesioginiams palikuonims nuo 21 metų ir tiesioginiams giminaičiams, esantiems aukščiau pagal giminystės liniją, šie turi atitikti priklausomumo sąlygą. Manau, kad, kalbant apie Direktyvą 2004/38, priklausomumas aiškinamas siaurai ir pagrindinis dėmesys skiriamas tam, ar ES pilietis materialiai aprūpina tokius šeimos narius¹⁵. Nors atsižvelgiant į tokį priklausomumą neabejotinai gali labai aiškiai matytis, kiek draudimas apsigyventi šalyje gali trukdyti pasinaudoti teisėmis laisvai judėti ir gyventi šalyje, Teisingumo Teismas yra nurodęs (kalbėdamas *ne apie* Direktyvą 2004/38), kad priklausomumas taip pat gali būti vertinamas atsižvelgiant į teisinius arba emocinius ryšius arba kad gali būti svarbu, jog ES pilietis yra priklausomas nuo šeimos nario, kuris yra trečiosios šalies pilietis (atvirkštinis priklausomumas)¹⁶.

10 — Žr., pavyzdžiui, 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15) penktą konstatuojamąją dalį ir 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 492/2011 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Sąjungoje (OL L 141, p. 1) 6 konstatuojamąją dalį.

11 — Žr., pavyzdžiui, 1986 m. balandžio 17 d. Sprendimo *Reed* (59/85, Rink. p. 1283) 28 punktą (kuriame Teisingumo Teismas tai pažymėjo kalbėdamas apie sugyventinius).

12 — Žr., pavyzdžiui, 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimo *Baumbast ir R* (C-413/99, Rink. p. I-7091) 83 punktą.

13 — 2013 m. gegužės 8 d. Sprendimo *Ymeraga ir kt.* (C-87/12) 35 punktas, taip pat 2013 m. spalio 10 d. Sprendimo *Alokpa ir kt.* (C-86/12) 22 punktas.

14 — Žr., pavyzdžiui, Direktyvos 2004/38 6 konstatuojamąją dalį.

15 — 2007 m. sausio 9 d. Sprendimo *Jia* (C-1/05, Rink. p. I-1) 35 ir 37 punktai ir juose nurodyta teismo praktika. Taip pat žr., pavyzdžiui, 2012 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo *Rahman ir kt.* (C-83/11) 32, 33 ir 35 punktus ir 13 išnašoje minėto Sprendimo *Alokpa ir kt.* 25 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

16 — Žr. 2012 m. gruodžio 6 d. Sprendimo *O ir S* (sujungtos bylos C-356/11 ir C-357/11) 56 punktą. 2002 m. liepos 11 d. Sprendime *Carpenter* (C-60/00, Rink. p. I-6279) Teisingumo Teismas išdėstė požiūrį, kad svarbi faktinė aplinkybė, jog P. Carpenter priklausė nuo savo sutuoktinės, nes ši rūpinosi jo vaikais. Taip pat žr. šios išvados 113–117 punktus.

Kaip atsiranda išvestinės teisės gyventi šalyje

49. Pagal dabartinę ES teisę išvestinės teisės gyventi šalyje iš esmės suteikiamos tik jeigu jos būtinos siekiant užtikrinti, kad ES piliečiai galėtų veiksmingai naudotis teisėmis laisvai judėti ir gyventi šalyje. Todėl pirmiausia kyla klausimas, ar tam tikras ES pilietis pasinaudojo arba naudojasi tokiomis teisėmis. Jeigu taip, reikia atsakyti į antrą klausimą, ar, jeigu jų šeimos nariams nebūtų suteikta teisė apsigyventi šalyje, būtų apribota galimybė naudotis tokiomis teisėmis (jeigu nebūtų apribojimo, nebūtų priežasčių suteikti išvestinių teisių apsigyventi šalyje). Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar prieš pradėdant nagrinėti antrąjį klausimą būtina išsiaiškinti, kaip ir ar intensyviai ES pilietis naudojasi teisėmis laisvai judėti ir gyventi šalyje.

50. Teisingumo Teismas ne kartą konstatavo, kad taisyklės, pagal kurias reglamentuojama judėjimo laisvė, negali būti taikomos tais atvejais, kurie faktiškai visiškai nesusiję su pagal ES teisę reglamentuojamais atvejais¹⁷. Visiškai hipotetinės galimybės, jog gali būti pasinaudota tokiomis teisėmis arba kliudoma jomis pasinaudoti, nepakanka, kad būtų nustatytas būtinas ryšys¹⁸.

51. Šiose bylose visi kontaktiniai asmenys – O, B, S ir G – pasinaudojo teisėmis laisvai judėti ir apsigyventi, kaip jos suprantamos pagal SESV 21 straipsnį. Todėl šios bylos nesusijusios su visiškai vidaus atvejais, nepatenkančiais į ES teisės taikymo sritį. To pakanka, kad būtų taikoma ES teisė; tačiau atsižvelgiant į tai negalima automatiškai padaryti išvados, kad O, B, S ir G gali pagal ES teisę reikalauti leidimo teisėtai apsigyventi Nyderlanduose.

52. Būtent todėl, kad buvo kirstos sienos, šių bylų faktinės aplinkybės skiria jas nuo bylų, kuriose priimti tokie sprendimai, kaip *Ruiz Zambrano*, *McCarthy* arba *Dereci*, kuriuose Teisingumo Teismas konstatavo, kad išimtiniais atvejais ryšys su ES teise ir pagrindas suteikti išvestines teises gyventi šalyje pagal SESV 20 straipsnį gali būti ir kai nesinaudojama teisėmis laisvai judėti į kitą (priimančiąją) valstybę narę arba joje gyventi, jeigu dėl nacionalinės priemonės ES piliečiai (įskaitant pačios tokios valstybės narės piliečius) būtų priversti išvykti iš Europos Sąjungos teritorijos¹⁹. Sprendime *Iida*, kuriame kalbama apie dvi Vokietijos pilietes, kurios persikėlė į Austriją, ir apie Japonijos pilietį, siekiantį apsigyventi Vokietijoje, Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, kad šis kriterijus susijęs ne vien su atvejais, kurie kitomis aplinkybėmis būtų priskiriami prie grynai vidaus atvejų²⁰.

53. Sprendime *Ruiz Zambrano* Teisingumo Teismas pripažino, kad, jeigu tėvui nebūtų suteikta teisė apsigyventi šalyje, iš jo mažamečių vaikų būtų atimta „galimybė veiksmingai naudotis pagrindinėmis teisėmis, kurios jiems, kaip Sąjungos piliečio statusą turintiems asmenims, priklauso“²¹. Visų pirma dėl to jie privalėtų išvykti iš Europos Sąjungos teritorijos²².

17 — Žr., pavyzdžiui, 1997 m. birželio 5 d. Sprendimo *Uecker ir Jacquet* (sujungtos bylos C-64/96 ir C-65/96, Rink. p. I-3171) 16 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

18 — 2012 m. lapkričio 8 d. Sprendimo *Iida* (C-40/11) 77 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

19 — Atrodo, kad tokią bendrą išvadą galima padaryti atsižvelgiant į 2011 m. kovo 8 d. Sprendimo *Ruiz Zambrano* (C-34/09, Rink. p. I-1177) 43 ir 44 punktus, 6 išnašoje minėto Sprendimo *McCarthy* 46 bei 47 punktus ir juose nurodytą teismo praktiką ir 2011 m. lapkričio 15 d. Sprendimo *Dereci* (C-256/11, Rink. p. I-11315) 66 punktą.

20 — 18 išnašoje minėto Sprendimo *Iida* 76 punktą. Prieš padarydamas tokią išvadą Teisingumo Teismas pažymėjo, kad Y. Iida siekia apsigyventi ne su savo sutuoktine ir dukra priimančiojoje valstybėje narėje (Austrijoje), bet jų kilmės valstybėje narėje (Vokietijoje), kad minėtos dvi Sąjungos pilietės nebuvo atgrasytos naudotis teisėmis laisvai judėti ir kad bet kuriuo atveju pats Y. Iida turi tam tikras teises apsigyventi šalyje tiek pagal nacionalinę teisę, tiek pagal ES teisę (žr. 73–75 punktus).

21 — 19 išnašoje minėto Sprendimo *Ruiz Zambrano* 42 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką. Taigi, Teisingumo Teismas pripažino, kad Kolumbijos pilietis G. Ruiz Zambrano gali apsigyventi valstybėje narėje, kurios pilietybę turi ir kurioje gyvena jo išlaikomi mažamečiai vaikai, turintys ES pilietybę (tačiau niekada neišvykę iš savo gimimo valstybės narės).

22 — 19 išnašoje minėto Sprendimo *Ruiz Zambrano* 44 punktą. Kalbant apie tai, neužsimenama apie pagrindines teises. Taip pat nepaiškintas tokios išvados loginis pagrindas.

54. Sprendime *McCarthy* dėl Sh. McCarthy sutuoktinio, turinčio Jamaikos pilietybę, padaryta priešinga išvada. Sh. McCarthy turėjo dvigubą Jungtinės Karalystės ir Airijos pilietybę, bet visą laiką gyveno Jungtinėje Karalystėje. Ji niekada nebuvo lankiusis Airijoje, taip pat nebuvo naudojusi teise laisvai judėti kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse ir paprašė išduoti Airijos pasą, kuri turėjo teisę gauti, tik Jungtinėje Karalystėje susituokusi su Jamaikos piliečiu. Ji taip pat neteigė esanti pagal darbo sutartį dirbantis, savarankiškai dirbantis arba turintis pakankamai lėšų pragyventi asmuo. Jos sutuoktiniui buvo atsisakyta išduoti leidimą gyventi Jungtinėje Karalystėje kaip ES pilietės, turinčios ne Jungtinės Karalystės pilietybę, sutuoktiniui²³.

55. Sprendime *Dereci* Teisingumo Teismas išaiškino, kad galimybės naudotis tuo, kas sudaro ES piliečio statuso suteikiamų teisių esmę, atėmimas atitinka situacijas, „kuriose atsidūręs Sąjungos pilietis faktiškai privalės išvykti ne tik iš savo pilietybės valstybės narės teritorijos, bet ir apskritai iš Sąjungos teritorijos“²⁴. Teisingumo Teismas tokią situaciją apibūdino kaip išimtinę²⁵. Teisingumo Teismas detaliau neaiškino, dėl kokių aplinkybių ES pilietis galėtų būti priverstas palikti Europos Sąjungos teritoriją, tačiau konstatavo, jog „vienintelės aplinkybės, kad valstybės narės pilietis dėl ekonominių sumetimų arba norėdamas turėti neišskirtą šeimą Sąjungos teritorijoje pageidauja“, kad būtų suteiktos teisės apsigyventi šalyje, savaime neužtenka, kad būtų galima padaryti išvadą, jog atsisakius suteikti tokią teisę jis būtų priverstas išvykti²⁶. Taigi, tokios aplinkybės nerodo, jog, jeigu nebūtų suteikta teisė apsigyventi šalyje, būtų prarasta dėl ES piliečio statuso suteikiama teisė, t. y. teisė gyventi Europos Sąjungos teritorijoje.

56. Tačiau Teisingumo Teismas, neatsižvelgdamas į SESV 20 ir 21 straipsnius, neatmetė galimybės, kad nacionalinis teismas galėtų nurodyti suteikti leidimą apsigyventi šalyje remiantis Chartijos 7 straipsniu (kai situacija patenka į ES teisės taikymo sritį) arba EŽTK 8 straipsnio 1 dalimi (kitais atvejais)²⁷. Taigi, jeigu trečiosios šalies pilietis, turintis šeimos ryšių su ES piliečiu, negali įgyti išvestinės teisės gyventi šalyje pagal ES teisę, nacionalinis teismas vis tiek gali padaryti išvadą, kad, jeigu tokiu atveju taikoma ES teisė, jam turi būti suteikta teisė gyventi šalyje remiantis teise į šeimos gyvenimo gerbimą.

57. Ši dalis man atrodo paini, nes ją galima suprasti taip, kad Teisingumo Teismas pripažino tris atskirus pagrindus pagal ES teisę: teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą (Chartijos 7 straipsnis), teisę laisvai judėti bei gyventi šalyje (SESV 21 straipsnio 1 dalis) ir galimybės iš tikrųjų naudotis tuo, kas sudaro Sąjungos piliečiui suteikiamų teisių esmę, atėmimą (SESV 20 straipsnis). Tais atvejais, kurie nepatenka į ES teisės taikymo sritį, teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą pagal EŽTK 8 straipsnį gali būti dar vienas teisės gyventi šalyje nustatymo pagrindas.

58. Jeigu toks ir buvo Teisingumo Teismo ketinimas, jis dar nėra nusprendęs, ar tas pat kriterijus taikomas siekiant nustatyti ir tai, ar taikoma ES teisė (taigi, ir Chartija), ir tai, ar priemonė, pagal kurią nesuteikiama teisė apsigyventi šalyje, prieštarauja SESV 20 arba 21 straipsniui²⁸.

59. Tačiau manau, kad šį klausimą galima išspręsti kitaip.

23 — 6 išnašoje minėtas Sprendimas *McCarthy*. Nors iš tiesų akivaizdu, kad Sh. McCarthy galėjo viena pasilikti Jungtinėje Karalystėje dėl turimos pilietybės ir kad, kai jos vyrui nebuvo suteiktos išvestinės teisės kaip trečiosios šalies pilietybę turinčiam šeimos nariui, iš jos nebuvo atimta teisė judėti pagal ES teisę, daugiau abejonių kyla dėl to, ar Teisingumo Teismas išsamiai išnagrinėjo dėl to kilusias pasekmes. Ko gero, jis tiesiog norėjo pasakyti, kad „pagal ES teisę nieko negalima padaryti, mėginkite remtis EŽTK“.

24 — 19 išnašoje minėto Sprendimo *Dereci* 66 punktą. M. Dereci buvo Turkijos pilietis, kurio sutuoktinė ir vaikai buvo austrai ir visą laiką gyveno Austrijoje, kur jis norėjo gyventi kartu su jais.

25 — 19 išnašoje minėto Sprendimo *Dereci* 67 punktą. Taip pat žr. 18 išnašoje minėto Sprendimo *Iida* 71 punktą.

26 — 19 išnašoje minėto Sprendimo *Dereci* 68 punktą.

27 — 19 išnašoje minėto Sprendimo *Dereci* 72 punktą.

28 — Atrodo, kad Sprendime *Iida* (minėtame šios išvados 18 išnašoje, 80 punktą) Teisingumo Teismas taikė šiek tiek kitokį kriterijų (t. y. ar Y. Iida turėjo teisę į tam tikrą privilegiją pagal ES teisę (leidimą gyventi šalyje)), kuriuo remdamasis siekė nustatyti, ar nacionalinės teisės, pagal kurią įgyvendinama ES teisė, taikymas galėtų patekti į ES teisės taikymo sritį.

60. Chartija taikoma tik jeigu taikoma ES teisė²⁹. Taigi, Chartija netaikoma tokioms vidaus situacijoms kaip Sh. McCarthy, kai dėl nacionalinės priemonės ES piliečiui netrukdoma naudotis teisėmis laisvai judėti bei apsigyventi pagal ES teisę ir iš jo neatimta atskira dėl piliečio statuso suteikta pagrindinė teisė gyventi Sąjungos teritorijoje. Akivaizdu, kad tokiais atvejais bent jau dabar pagal Chartiją nesuteikiamos „savarankiškos“ pagrindinės teisės, t. y. teisės, nesusijusios su Sąjungos kompetencija, kuriomis galima remtis siekiant pareikalauti nacionalinio teismo netaikyti nacionalinės priemonės, kuri nenaudinga ES piliečiui, siekiančiam savo nuožiūra sutvarkyti savo šeimos gyvenimą.

61. Taigi, jeigu neįmanoma nustatyti atitinkamos ES teisės nuostatos, Chartija netaikoma. Šiek tiek kitaip tariant, į teisinę situaciją būtina žvelgti per Chartijos prizmę, jeigu, *bet tik jeigu*, pagal ES teisės nuostatą valstybei narei nustatyta pozityvi arba negatyvi pareiga (kuri kyla iš Sutarčių arba ES antrinės teisės aktų)³⁰.

62. Jeigu atitinkama situacija, susijusi su ES piliečiais, patenka į ES teisės taikymo sritį, tiek, kiek tokia situacija į ją patenka, bet kurios ES teisės nuostatos, pagal kurią tokiems piliečiams suteikiamos teisės (ir todėl valstybėms narėms nustatoma pareiga gerbti tokias teises), aiškinimas turi atitikti susijusias Chartijoje numatytas teises³¹, įskaitant teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, garantuojamą pagal Chartijos 7 straipsnį. Tai reiškia, kad nuostata, kaip antai SESV 20 arba 21 straipsnis, nėra vien pagrindas suteikti teisę gyventi šalyje, atskirtas nuo Chartijos 7 straipsnio. Priešingai – aplinkybės, susijusios su naudojimusi teise į šeimos gyvenimą, sudaro ES piliečiams suteikiamų teisių esmę. Todėl SESV 20 arba 21 straipsnyje nurodytos piliečiams suteikiamos teisės turi būti aiškinamos taip, kad būtų užtikrinta, jog jų turinys iš esmės atitiktų Chartiją. Šis procesas nėra susietas su klausimu, ar nurodytas ES piliečiams suteikiamų teisių apribojimo pateisinimas, *kai atsiranda pagrindas naudotis tokiomis teisėmis*, atitinka Chartiją³².

63. Dėl tokio požiūrio „nepaprastai“ ES teisės taikymo sritis ir nepažeidžiamas Sąjungos bei jos valstybių narių kompetencijos atskyrimas. Pagal jį tik laikomasi svarbiausio principo, kad Sąjungoje, kuri grindžiama teisinės valstybės principu, aiškinant šios teisės sistemos nuostatas atsižvelgiama į visą susijusią teisę (žinoma, įskaitant atitinkamą pirminę teisę, numatytą Chartijoje). Jeigu būtų laikomasi tokio požiūrio, nebeatrodytų, kad atsižvelgti į Chartiją yra labiau „nepageidautina“ arba kad taip būtų labiau „nepaisoma valstybių narių kompetencijos“ nei teisingai aiškinti laisvą prekių judėjimą.

64. Be to, tais atvejais, kai taikoma Chartija ir kai Chartijoje nurodytos teisės atitinka teises, kurios jau reglamentuojamos pagal EŽTK, ES teisė turi būti aiškinama atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – Strasbūro teismas) praktiką³³. Chartijos 7 straipsnis, pagal kurį saugoma teisė į šeimos gyvenimą, ir yra toks straipsnis; Strasbūro teismas yra suformavęs gausią praktiką, pagal kurią aiškinamas šio straipsnio atitikmuo EŽTK (8 straipsnis).

29 — Chartijos 51 straipsnis. Taip pat žr. 2013 m. vasario 26 d. Sprendimo *Åkerberg Fransson* (C-617/10) 20 ir 21 punktus, kuriuose išdėstyta požiūris neseniai patvirtintas 2013 m. rugsėjo 26 d. Sprendimo *TEXDATA* (C-418/11) 73 punkte.

30 — Šiuo klausimu žr. mano 2013 m. lapkričio 14 d. išvados, pateiktos šiuo metu Teisingumo Teisme nagrinėjamoje byloje *Pfleger* (C-390/12), 35–47 punktus, kuriuose remiuosi medžiaga, pateikta Su Pagrindinių teisių chartija susijusiuose išaiškinimuose (OL C 303, p. 17). Pagal Chartijos 52 straipsnio 7 dalį Sąjungos ir valstybių narių teismai turi „skirti deramą dėmesį“ šiems išaiškinimams. Kalbant apie ES pilietybę, negatyvios pareigos pavyzdys būtų atvejis, kai valstybė narė siekia remtis viešosios tvarkos pagrindais, kad uždraustų į jos teritoriją atvykti ES piliečiui, kuris turi kitos valstybės narės pilietybę. Tokiu atveju valstybės narės veiksmų laisvė ribojama ES teisės reikalavimais, kurių ji negali pažeisti. Platesnę šio klausimo analizę žr. mano išvados, pateiktos šios išvados 19 išnašoje minėtoje byloje *Ruiz Zambrano*, 151–177 punktus.

31 — Žr., pavyzdžiui, 18 išnašoje minėto Sprendimo *Iida* 77 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

32 — Žr., pavyzdžiui, 16 išnašoje minėto Sprendimo *Carpenter* 40 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

33 — Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių [EŽTK] garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta [EŽTK]“. Tačiau 52 straipsnio 3 dalis „neklaido Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą“.

65. Galima padaryti išvadą, kad neturėtų būti svarbu, ar sprendžiama, ar tam tikros nacionalinės priemonės taikymas pažeistų Chartijos 7 straipsnį, ar EŽTK 8 straipsnį. Taikomas iš esmės tas pat standartas (nesvarbu, ar jį taiko nacionalinis teismas, ar Teisingumo Teismas, ar Strasbūro teismas). Todėl turėtų būti neįmanoma padaryti kitokios išvados atsižvelgiant į tai, kuria nuostata remiamasi. (Šioje byloje nekalbu apie trečiąjį iš trijų pagrindinių teisių apsaugos šaltinių, t. y. apie nacionalinę konstitucinę teisę, kuri, be abejonės, taip pat gali būti susijusi su nagrinėjamais atvejais.)

66. Kalbant apie prašymą priimti prejudicinį sprendimą aišku, kad Teisingumo Teismas privalo nacionaliniam teismui aiškiai nurodyti aplinkybes, kuriomis pradeda veikti ES teisė, aiškinama taip, kad atitiktų Chartiją. Be to, nacionalinis teismas (kuris vienintelis turi kompetenciją vertinti faktines aplinkybes) turės atlikti būtina detalų tokių faktinių aplinkybių vertinimą ir, remdamasis tokiu įvertinimu, nustatyti, ar pagal taip aiškinamą ES teisę draudžiama taikyti tokią nacionalinę priemonę. Tai darydamas nacionalinis teismas teigini, kad „priešingu atveju bus pažeistos mano pagrindinės teisės“, nagrinės taip pat, kaip yra pripratęs vertinti panašius teiginius pagal EŽTK, atsižvelgdamas į Strasbūro teismo praktiką.

Direktyvos 2004/38 taikymas

67. Direktyva 2004/38 įgyvendinta SESV 21 straipsnio 1 dalis. Ja siekiama supaprastinti naudojimąsi pagrindine ir asmenine teise laisvai judėti ir apsigyventi³⁴. Pagal nusistovėjusią teismų praktiką tokie antrinės teisės aktai negali būti aiškinami griežtai³⁵ ir, kalbant apie jų nuostatas, „bet kuriuo atveju negalima panaikinti jų veiksmingumo“³⁶.

68. Tik naudos gavėjai, kaip jie suprantami pagal Direktyvos 2004/38 3 straipsnį, gali pagal šią direktyvą įgyti teises laisvai judėti ir gyventi šalyje. Tokie naudos gavėjai gali būti ES piliečiai arba 2 straipsnio 2 dalyje apibrėžti jų šeimos nariai³⁷.

69. Tačiau nors Direktyva 2004/38 taikoma apibrėžtų kategorijų ES piliečio šeimos nariams, nepaisant to, ar jie jau yra teisėtai gyvenę kitoje valstybėje narėje³⁸ arba apskritai gyvenę kurioje nors valstybėje narėje³⁹, jų teisės įgyjamos dėl jų, kaip atitinkamo ES piliečio šeimos narių, statuso⁴⁰. Šiuo požiūriu jos įgyjamos automatiškai⁴¹. Taigi, ES pilietis, su kuriuo jie turi šeimos ryšių, visų pirma turi patekti į šios direktyvos taikymo sritį.

70. Neginčijama, kad O, B, S ir G yra šeimos nariai, kaip jie suprantami pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies a ir d punktus. Šios faktinės aplinkybės pakanka – norint įrodyti, kad, jeigu būtų taikoma Direktyva 2004/38, jie turėtų išvestinę teisę apsigyventi šalyje, nebūtina įrodinėti, jog priešingu atveju būtų ribojamos ES piliečiams suteikiamos teisės laisvai judėti ir apsigyventi⁴². Neaiškumų kyla dėl kitko.

34 — 6 išnašoje minėto Sprendimo *McCarthy* 28 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

35 — 4 išnašoje minėto Sprendimo *Eind* 43 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

36 — 2008 m. liepos 25 d. Sprendimo *Metock ir kt.* (C-127/08, Rink. p. I-6241) 84 punktas (kuriame cituojamas 4 išnašoje minėto Sprendimo *Eind* 43 punktas).

37 — Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 1 dalis.

38 — 36 išnašoje minėto Sprendimo *Metock ir kt.* 54, 58, 70 ir 80 punktai. Sprendime *Metock ir kiti* Teisingumo Teismas persvarstė savo požiūrį, išdėstytą 9 išnašoje minėtame Sprendime *Akrich* (žr. 58 punktą). Sprendimas *Metock ir kt.* priimtas po to, kai B nusprendė išvykti į Maroką, tačiau bet kuriuo atveju B ir kontaktinis asmuo B tuo metu dar nebuvo susituokę. Žr. šios išvados 27 punktą.

39 — 36 išnašoje minėto Sprendimo *Metock ir kt.* 49 punktas.

40 — 19 išnašoje minėto Sprendimo *Dereci* 55 punktas ir, kalbant apie situoktinius, 6 išnašoje minėto Sprendimo *McCarthy* 42 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

41 — Taip pat žr. šios išvados 48 punktą.

42 — 18 išnašoje minėto Sprendimo *Iida* 57 punktas. Taip pat žr. šios išvados 48 punktą.

71. 3 straipsnio 1 dalis taikoma ES piliečiams, „kurie atvyksta į kitą valstybę narę, kurios piliečiai jie nėra, [arba joje gyvena]“⁴³. Tam, kad ES pilietis galėtų apsigyventi valstybėje narėje, kurioje jis nėra gimęs, jis paprastai turi į ją nuvykti⁴⁴. Bet nuvykus į valstybę narę joje apsigyventi nebūtina. Tokiu atveju ES pilietis pasinaudoja tik teise laisvai judėti, o ne apsigyventi šalyje. Jeigu taip nutinka, taikomos tik Direktyvos 2004/38 nuostatos, susijusios su išvažiavimu iš šalies ir įvažiavimu į šalį. Iš esmės trečiųjų šalių piliečiai negali pagal ES teisę remtis teise apsigyventi valstybėje narėje, jeigu jų šeimos narys, kuris turi ES pilietybę, pats nesiekia pasinaudoti teise apsigyventi toje valstybėje narėje ir joje negyvena⁴⁵. Todėl ES piliečio teisės ir išvestinės jo šeimos narių teisės tam tikra prasme yra lygiagrečios.

72. Trečiųjų šalių piliečiai gali siekti pasinaudoti tokia teise priimančiojoje valstybėje narėje tik jeigu jie lydi ES pilietį, kuris naudojasi teise gyventi toje teritorijoje pagal Direktyvos 2004/38 6 straipsnio 1 dalyje, 7 straipsnio 1 dalyje arba 16 straipsnio 1 dalyje numatytas sąlygas, arba pas jį atvyksta⁴⁶.

73. 3 straipsnio 1 dalyje asmenys neskirstomi pagal tikslą, kurio siekdami jie naudojami teisėmis laisvai judėti ir apsigyventi, nors sąlygos, kuriomis galima pasinaudoti teise gyventi šalyje ilgiau kaip tris mėnesius, skiriasi atsižvelgiant į tai, ar ES pilietis yra, ar nėra darbuotojas migrantas arba savarankiškai dirbantysis⁴⁷. Iš tiesų Direktyvos 2004/38 tikslas buvo pakeisti ankstesnę fragmentišką požiūrį į šias teises ir išsaugoti tam tikrus privalumus tiems ES piliečiams, kurie vykdo ekonominę veiklą kitoje valstybėje narėje⁴⁸.

74. Vis dėlto pagal 3 straipsnio 1 dalį Direktyvos 2004/38 taikymo sritis ribojama nurodant ES piliečių judėjimo kryptį: į valstybę narę, kurios piliečiai jie nėra⁴⁹.

75. Taigi, iš esmės ES piliečiai, kurie visą laiką gyvena savo kilmės valstybėje narėje ir niekada nepasinaudojo teise laisvai judėti, negali būti naudos gavėjai, kaip jie suprantami pagal Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 1 dalį⁵⁰. Todėl tokie gavėjai negali būti ir jų šeimos nariai.

76. Nė vieno kontaktinio asmens padėtis šiose bylose nėra tokia. Jie visi naudojami bent jau tam tikra teise laisvai judėti.

77. Apskritai ES piliečiai Europos Sąjungoje gali judėti trimis kryptimis: i) tarp dviejų valstybių narių, kurių piliečiai jie nėra; ii) iš savo kilmės valstybės narės į kitą valstybę narę ir iii) iš kitos valstybės narės atgal į savo kilmės valstybę narę. Žinoma, jie gali vykti ne vieną kartą ir skirtingomis kryptimis⁵¹.

78. Akivaizdu, kad Direktyva 2004/38 taikoma i ir ii punktuose numatytam judėjimui. Tokiomis aplinkybėmis trečiosios šalies pilietis, kuris yra ES piliečio (judančio kuria nors kryptimi) šeimos narys, turi teisę lydėti tokį ES pilietį arba atvykti pas jį⁵².

43 — Išskirta mano.

44 — Taip pat gali būti, kad asmuo yra gimęs valstybėje narėje A ir niekada iš jos neišvažiuoja, tačiau niekada neįgyja jokios kitos pilietybės nei valstybės narės B pilietybė (pavyzdžiui, Catherine Zhu, dėl kurios priimtas 2004 m. spalio 19 d. Sprendimas *Zhu ir Chen* (C-200/02, Rink. p. I-9925)), tačiau tokių atvejų pasitaiko retai.

45 — Plg. su, pavyzdžiui, 18 išnašoje minėto Sprendimo *Iida* 64 punktu.

46 — 18 išnašoje minėto Sprendimo *Iida* 64 punktas ir jame nurodyta teismo praktika. 51 punkte (ir jame nurodytuose sprendimuose) Teisingumo Teismas konstatavo, kad išvestinės teisės atvykti į valstybę narę ir joje apsigyventi suteikiamos atsižvelgiant į tai, ar ES pilietis yra „teise laisvai judėti pasinaudojęs ir apsigyvenęs kitoje nei jo pilietybės valstybėje narėje“ asmuo.

47 — Žr. Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalį ir 16 straipsnio 1 dalį.

48 — Žr. Direktyvos 2004/38 4 ir 19 konstatuojamąsias dalis.

49 — Nematau pagrindo daryti išvados, kad, nepaisant 3 straipsnio 1 dalies formuluotės, šios direktyvos rengėjai siekė išplėsti Direktyvos 2004/38 taikymo sritį kitose nuostatose vartodami „priimančioji valstybė narė“ arba „kita valstybė narė“.

50 — Žr. 6 išnašoje minėto Sprendimo *McCarthy* 39 punktą ir 19 išnašoje minėto Sprendimo *Dereci* 54 punktą.

51 — Gali būti ir ypatingesnių atvejų, kai, pavyzdžiui, dvigubą pilietybę turintys ES piliečiai juda tarp savo pilietybės valstybių narių.

52 — 18 išnašoje minėto Sprendimo *Iida* 64 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

79. Tačiau ji netaikoma iii punkte numatytam judėjimui. Nors esu tvirtai įsitikinusi, kad ES pilietis (ir jo šeimos nariai, kurie yra bet kurios trečiosios šalies piliečiai), pasinaudojęs Direktyvos 2004/38 suteikiama apsauga, neturėtų jos prarasti ir kai vyksta antrą kartą⁵³, kitokia išvada dėl pačios Direktyvos 2004/38 taikymo srities reikštų, kad iš 3 straipsnio 1 dalies reikia išbraukti žodžius „kurios piliečiai jie nėra“.

80. Pridurčiau, kad, jeigu teisės aktų leidėjas būtų siekęs reglamentuoti iii punkte nurodytą judėjimą, jam būtų reikėję įtraukti detalias su ta situacija susijusias nuostatas. Tokių nuostatų nėra.

81. Teisingumo Teismas beveik tą patį nurodė Sprendime *McCarthy*, kuriame konstatavo, kad „Direktyva 2004/38 <...> netaikoma Sąjungos piliečiui, turinčiam nesąlyginę teisę gyventi dėl to, kad jis gyvena savo pilietybės valstybėje narėje“⁵⁴. Byloje *Iida* generalinė advokatė V. Trstenjak išdėstė požiūrį, kad į Direktyvos 2004/38 taikymo sritį „nepatenka ši byla dėl trečiosios šalies piliečio teisės gyventi Sąjungos piliečio kilmės valstybėje narėje“⁵⁵, nors atrodo, kad ji visiškai neatmeta galimybes, jog kitomis aplinkybėmis atsakymas galėtų būti kitoks⁵⁶.

82. Tiesa, kad Teisingumo Teismas Sprendime *Singh*⁵⁷ pripažino, jog grįžtančio darbuotojo migranto šeimos nariai turi išvestines teises apsigyventi šalyje pagal EEB sutarties 52 straipsnį (dabar – SESV 59 straipsnis) ir Direktyvą 73/148⁵⁸ (kuri panaikinta ir pakeista Direktyva 2004/38)⁵⁹. Direktyvoje 73/148, kaip ir Direktyvoje 2004/38, nebuvo reglamentuojama aplinkybė, kai asmuo grįžta į savo valstybę narę, ir atrodo, kad Teisingumo Teismo argumentai grindžiami vien Sutarties, o ne tos direktyvos nuostatomis. Manau, kad šis sprendimas ypač svarbus atliekant SESV 21 straipsnio analizę⁶⁰.

83. Kadangi Direktyva 2004/38 netaikoma, O, B, S bei G ir jų kontaktinių asmenų padėtis turi būti nagrinėjama atsižvelgiant į Sutartis. Jeigu atlikus tokią analizę paaiškėtų, jog tam, kad ES piliečiai galėtų veiksmingai naudotis savo teisėmis laisvai judėti pagal SESV 21 straipsnį, jų šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams būtina suteikti išvestines teises, kilmės valstybėje narėje reikėtų taikyti minimalias garantijas, užtikrinamas priimančiojoje valstybėje narėje pagal Direktyvą 2004/38⁶¹.

SESV 21 straipsnis

Išvestinės teisės gyventi kilmės valstybėje narėje

84. Pagal SESV 21 straipsnio 1 dalį (ir remdamosi jos įgyvendinimo priemonėmis) valstybės narės turi leisti ES piliečiams, kurie neturi tų valstybių narių pilietybės, persikelti į jų teritoriją ir joje apsigyventi su savo sutuoktiniais ir galbūt kai kuriais kitais šeimos nariais, kurie nėra ES piliečiai.

85. Šiose bylose Nyderlandai iš esmės *atsisako* pagal ES teisę suteikti *savo piliečių* šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams teises apsigyventi šalyje tais atvejais, kai pagal ES teisę jie iš esmės *privalo* suteikti tokias teises *kitų valstybių narių pilietybę turinčių ES piliečių* šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams.

53 — Žr. šios išvados 95 punktą.

54 — 6 išnašoje minėto Sprendimo *McCarthy* 34 punktas, taip pat 37 punktas. Taip pat žr. generalinės advokatės J. Kokott išvados 28 ir 29 punktus.

55 — Generalinės advokatės V. Trstenjak išvada, pateikta 18 išnašoje minėtoje byloje *Iida*, ypač jos 48 ir 54 punktai.

56 — Žr., pavyzdžiui, jos išvados byloje *Iida*, pateiktos 18 išnašoje minėtoje byloje, 47 punktą.

57 — Minėtas 3 išnašoje.

58 — 1973 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 73/148/EEB dėl valstybių narių piliečių judėjimo ir gyvenimo Bendrijoje apribojimų, susijusių su įsisteigimu ir paslaugų teikimu, panaikinimo (OL L 172, p. 14; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 167).

59 — Žr. Direktyvos 2004/38 38 straipsnio 2 dalį.

60 — Žr. šios išvados 91–96 punktus.

61 — Žr. šios išvados 91–97 ir 110, 111 punktus.

86. Keista, kad taip valstybė narė siekia savo piliečiams taikyti mažiau palankias sąlygas nei kitiems ES piliečiams (kurie, išskyrus pilietybę, gali atsidurti visiškai tokioje pačioje arba panašioje padėtyje). Tokia pat keista ir faktinė aplinkybė, kad atsisakydama suteikti leidimą apsigyventi šalyje valstybė narė gali rizikuoti *de facto* „išsiųsti“ savo piliečius ir priversti juos arba persikelti į kitą valstybę narę, kurioje pagal ES teisę garantuojama jų galimybė gyventi su šeimos nariais, arba galbūt visai išvykti iš Europos Sąjungos. Tokia priemonė atrodo keista, atsižvelgiant į solidarumą, kuriuo, kaip preziumuojama, grindžiami valstybės narės ir jos piliečių santykiai. Ją taip pat sunku suderinti su lojalus bendradarbiavimo principu, kuris, mano manymu, valstybių narių tarpusavio santykiams taikomas taip pat kaip ir santykiams tarp valstybių narių ir Sąjungos⁶².

87. Vis dėlto iš rašytinių pastabų ir žodinių pareiškimų šiose bylose matyti, kad nemažai valstybių narių mano, jog pagal ES teisę joms nedraudžiama elgtis būtent taip.

88. Į šį argumentą būtų galima paprastai atsakyti taip, kad pagal SESV 21 straipsnio 1 dalį valstybės narės negali apriboti ES piliečių teisės laisvai judėti ir apsigyventi Europos Sąjungos teritorijoje. Arba, kaip nurodė generalinis advokatas F. G. Jacobs, „atsižvelgiant į pačiame [tame straipsnyje] nustatytus apribojimus, negali būti nustatyta jokių nepagrįstų reikalavimų“⁶³.

89. Tas pats principas taikomas ES piliečiams, siekiantiems pasinaudoti teise laisvai judėti, kurie susituokia su trečiųjų šalių piliečiais. Tokia pora dažnai (galbūt – paprastai) nori pasinaudoti teise į šeimos gyvenimą ir fiziškai gyventi šalia vienas kito. Jeigu jiems neleidžiama gyventi kartu valstybėje narėje, kurios pilietybę turi ES pilietis (į kurią jis grįžta iš kitos valstybės narės teritorijos arba iš kurios išvykdamas jis pasinaudoja teisėmis laisvai judėti), jie arba negyvena kartu, arba yra priversti išvykti kur nors kitur. Jie gali išvykti į Europos Sąjungai nepriklausančią šalį, kurioje jiems leidžiama teisėtai gyventi kartu; arba gali išvykti į kitą ES valstybę narę ir remtis Direktyva 2004/38. Pirmuoju atveju iš ES piliečio iš esmės atimama ES pilietybė, nes šio statuso reikšmė ne Europos Sąjungoje tėra ribota⁶⁴. Antruoju atveju galima teigti, kad tokia priemonė skatina dar daugiau judėti. Tačiau, nors pagal SESV 21 straipsnio 1 dalį iš tiesų gali būti siekiama palengvinti laisvą judėjimą, šios nuostatos tikslas tikrai nėra jį primesti. Priešingai, ES piliečiams garantuojama teisė *laisvai* judėti ir gyventi Europos Sąjungoje. Jeigu kokia nors priemonė gali turėti įtakos ES piliečio laisvam pasirinkimui pasinaudoti tokia teise, tokia priemonė yra apribojimas, kuris prieštarauja SESV 21 straipsnio 1 daliai, nebent būtų pateisinamas.

90. Manau, kad tokie patys argumentai turi būti taikomi tais atvejais, kai kalbama apie kitus artimus šeimos narius (pavyzdžiui, uošvius, kaip S atveju), jeigu nustatoma, jog priešingu atveju ES pilietis kartu su šeima (įskaitant kitus tokius šeimos narius) išvyktų gyventi kitur arba nustotų naudotis teisėmis laisvai judėti.

62 — ESS 4 straipsnio 3 dalis, kurioje numatyta, kad, „vadovaudamasi lojalus bendradarbiavimo principu, Sąjunga ir valstybės narės gerbia viena kitą ir viena kitai padeda vykdydamos iš Sutarčių kylančias užduotis“.

63 — 2003 m. lapkričio 20 d. išvados, pateiktos byloje *Pusa* (2004 m. balandžio 29 d. sprendimas, C-224/02, Rink. p. I-5763), 22 punktas.

64 — Toks radikalus pagrindinės piliečiams suteikiamos teisės atėmimas susijęs su Sprendime *Dereci* performuluotu principu, kuris buvo suformuluotas Sprendime *Ruiz Zambrano* (abi šios bylos minėtos šios išvados 19 išnašoje). Pažymėtina, kad pagal tam tikras nuostatas, kaip antai SESV 20 straipsnio 2 dalies c punktą (diplomatinė apsauga trečiojoje šalyje), ES piliečiams suteikiamos teisės, kuriomis galima naudotis už Europos Sąjungos teritorijos ribų.

91. Teisingumo Teismas jau yra taikęs šį kriterijų tokiu atveju, kai ES pilietis, pasinaudojęs teisėmis laisvai judėti ir apsigyventi, grįžta gyventi į savo kilmės valstybę narę (sprendimai *Singh* ir *Eind*) arba naudojasi teisėmis laisvai judėti ir toliau gyvena savo kilmės valstybėje narėje (Sprendimas *Carpenter*⁶⁵, priimtas po Sprendimo *Singh*⁶⁶, bet prieš Sprendimą *Eind*⁶⁷). Iš esmės šie pirmieji du sprendimai rodo⁶⁸, kad, jeigu ES pilietis išvyko į kitą valstybę narę *ir* joje gyveno, šeimos nariai gali vykti su juo arba pas jį į jo kilmės valstybę narę ne mažiau palankiomis sąlygomis nei pagal ES teisę taikytinos priimančiojoje valstybėje narėje.

92. S. Singh ir R. R. L. Eind, kaip darbuotojai migrantai, išvyko ir gyveno ne savo pilietybės valstybėje narėje. Vėliau jie grįžo į savo valstybę narę. S. Singh ėmė dirbti savarankiškai, o R. R. L. Eind nedirbo. Kiekvienas iš jų turėjo trečiosios šalies pilietybę turintį šeimos narį, kuris su juo gyveno priimančiojoje valstybėje narėje ir siekė su juo apsigyventi jo kilmės valstybėje narėje.

93. Teisingumo Teismas konstatavo, kad grįžęs į savo kilmės valstybę narę S. Singh turėtų būti vertinamas bent jau taip pat, kaip jis būtų buvęs vertinamas priimančiojoje valstybėje narėje, iš kurios išvyko⁶⁹. Todėl šeimos narys galėjo vykti su juo į jo kilmės valstybę narę Europos Sąjungos teisės aktuose, galiojusiuose iki Direktyvos 2004/38, nustatytais sąlygomis⁷⁰.

94. Sprendime *Singh* Teisingumo Teismas tik siek tiek atsižvelgė konkrečiai į teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, nors, remiantis jo išdėstytais argumentais, jeigu ES piliečiui neleidžiama grįžus į savo valstybę narę gyventi joje su savo sutuoktiniu ir vaikais ir taip pasinaudoti šia teise, jis galėtų būti atgrasytas pasinaudoti pagrindinėmis laisvėmis atvykti į kitos valstybės narės teritoriją ir joje apsigyventi (vadinamasis atgrasomasis poveikis)⁷¹. Sprendime *Eind* Teisingumo Teismas aiškiau pripažino, kad kliūtys šeimos susijungimui gali tapti kliūtimis ES piliečiams naudotis teise laisvai judėti⁷². Kitaip nei Sprendimas *Singh* (kuris buvo priimtas 1992 m.) Sprendimas *Eind* priimtas 2007 m., po ES pilietybės įvedimo.

95. Taigi, ES pilietis įgyja teisę, kad apibrėžta šeimos narių grupė jį lydėtų arba pas jį atvyktų, kai jis naudojasi teisėmis laisvai judėti ir gyventi šalyje. Jeigu jis žinotų, kad grįžęs į kilmės valstybę narę praras tokią teisę, tai greičiausiai jį visų pirma atgrasytų nuo išvykimo arba apribotų jo galimybes rinktis, kaip elgtis, žengus tą pirmą žingsnį. Šiuo požiūriu tai, kad šeimos narys prieš jam žengiant pirmąjį žingsnį neturėjo teisės apsigyventi jo kilmės valstybėje narėje, nieko nekeičia: pagal Direktyvą 2004/38 garantuojama, kad ES piliečiai, žengę antrą žingsnį, gali apsigyventi su šeimos nariais, kurie su jais gyveno prieš žengiant pirmąjį žingsnį, kurie pas juos atvyksta iš Europos Sąjungai nepriklausančių šalių arba kurie tampa šeimos nariais žengus pirmąjį žingsnį⁷³. Dėl šios priežasties kilmės valstybė narė negali savo piliečių, kurie grįžta gyventi į jos teritoriją, vertinti mažiau palankiai nei jie, kaip ES piliečiai, buvo vertinami priimančiojoje valstybėje narėje. Svarbu tai, kaip toks asmuo *turėjo teisę* būti vertinamas priimančiojoje valstybėje narėje. Tai, kaip jis faktiškai *buvo vertinamas* –

65 — Minėtas 16 išnašoje.

66 — Minėtas 3 išnašoje.

67 — Minėtas 4 išnašoje.

68 — 16 išnašoje minėtas Sprendimas *Carpenter* nagrinėjamas toliau, 113 ir paskesniuose punktuose.

69 — 3 išnašoje minėto Sprendimo *Singh* 19 ir 23 punktai.

70 — Žr. 3 išnašoje minėto Sprendimo *Singh* 21 punktą. Taip pat žr. 4 išnašoje minėto Sprendimo *Eind* 39 punktą ir 2010 m. spalio 7 d. Sprendimo *Lassal* (C-162/09, Rink. p. I-9217) 59 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

71 — 3 išnašoje minėto Sprendimo *Singh* 20 punktas.

72 — 4 išnašoje minėto Sprendimo *Eind* 37 ir 44 punktai ir juose nurodyta teismo praktika (įskaitant nuorodą į šios išvados 16 išnašoje minėtą Sprendimą *Carpenter*); taip pat žr. 18 išnašoje minėto Sprendimo *Iida* 70 punktą.

73 — Žr., pavyzdžiui, 36 išnašoje minėto Sprendimo *Metock* 88, 89 ir 92 punktus (dėl šeimos sukūrimo po to, kai pasinaudojama teise laisvai judėti).

visiškai nesvarbu⁷⁴. Kadangi po pirmojo žingsnio ES teisėje numatytos teisės tampa taikytinos visose valstybėse narėse ir ES pilietis jas turi, kai grįžta į savo kilmės valstybę narę, Direktyvoje 2004/38 numatytos sąlygos ir apribojimai netiesiogiai taikomi ir ES piliečiams, grįžtantiems į savo kilmės valstybę narę.

Gyvenamosios vietos apibrėžtis

96. Jeigu ES pilietis neapsigyveno kitoje valstybėje narėje, ne taip akivaizdu, kad, jeigu šeimos nariams nebūtų suteikta teisė pagal ES teisę apsigyventi jo kilmės valstybėje narėje, tai turėtų neigiamą poveikį ES piliečio teisėms laisvai judėti. Tačiau ką reiškia gyventi kitoje valstybėje narėje? Šis klausimas yra antrojo ir trečiojo klausimų byloje C-456/12 pagrindas.

97. Direktyvoje 2004/38 nurodytos sąlygos, kuriomis ES pilietis gali gyventi kitoje valstybėje narėje, tačiau nenurodyta, ką reiškia „gyvenamoji vieta“. Sutartyse taip pat nepateikta bendra šios sąvokos apibrėžtis. Kai kuriuose antrinės teisės aktuose „gyvenamoji vieta“ apibrėžta atsižvelgiant į tuos konkrečius teisės aktus ir juose kalbama apie tokias sąvokas kaip „įprastinė gyvenamoji vieta“⁷⁵ (angl. *normal residence*) arba „įprasta gyvenamoji vieta“⁷⁶ (angl. *habitual residence*).

98. ES teisėje gyvenamosios vietos funkcijos skiriasi. Tam tikromis aplinkybėmis ja gali būti remiamasi kaip kriterijumi, pagal kurį nustatoma taikytina teisė (pavyzdžiui, mokesčių teisėje ir tarptautinėje privatinėje teisėje), taip pat siekiant išvengti vadinamojo išmokų turizmo⁷⁷. Kitur ji gali sudaryti teisės esmę⁷⁸ arba būti veiksnys, kurio nesant asmuo negali gauti išmokos⁷⁹. Kai kuriuose kontekstuose ji aiškiai apibrėžta. Kituose – ne. Taigi, gyvenamosios vietos sąvoka ES teisėje nėra vienoda.

99. Kalbant apie ES pilietybės teisę, gyventi kitoje valstybėje narėje kartais yra ne tik teisė, bet ir sąlyga, kurią įvykdžius galima naudotis papildomomis teisėmis, kurios suteikiamos tokį statusą turintiems asmenims (pavyzdžiui, teise balsuoti ir būti kandidatu per Europos Parlamento rinkimus ir per vietos savivaldos rinkimus⁸⁰), tačiau tai gali būti ir reikalavimas, kuriuo ribojamos kitos pagal ES teisę garantuojamos laisvės.

100. Sprendime *Swaddling* Teisingumo Teismas konstatavo, kad Reglamento Nr. 1408/71⁸¹ 1 straipsnio h punkte apibrėžta gyvenamoji vieta reiškia „įprastą gyvenamąją vietą“, ir nurodė, kad dėl to ši apibrėžtis taikytina visos ES mastu⁸². Teisingumo Teismas žodžius „valstybė narė, kurioje jie gyvena“ aiškino taip, kad jie reiškia vietą, „kur yra įprastas jų interesų centras“, kuris turėtų būti nustatomas atsižvelgiant į „darbuotojo šeiminių padėčių; priežastis, dėl kurių jis išvyko; jo gyvenimo

74 — Tokią išvadą galima padaryti iš to, kaip Teisingumo Teismas suformulavo 3 išnašoje minėto Sprendimo *Singh* 19 ir 23 punktus. Taip pat žr. ankstesnėje išnašoje minėtus Sprendimo *Metock* punktus.

75 — Žr., pavyzdžiui, iš dalies pakeistos 1983 m. kovo 28 d. Tarybos direktyvos 83/182/EEB dėl tam tikrų transporto priemonių, laikinai importuojamų iš vienos valstybės narės į kitą, atleidimo nuo mokesčių Bendrijos teritorijoje (OL L 105, p. 59; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 9 sk., 1 t., p. 112) 7 straipsnį.

76 — Žr., pavyzdžiui, kelis kartus iš dalies pakeistą 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (OL L 166, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 72); 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės (Roma I) (OL L 177, p. 6); 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinės prievolės taikytinos teisės („Roma II“) (OL L 199, p. 40) ir 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II) (OL L 335, p. 1).

77 — Žr., pavyzdžiui, 2013 m. gegužės 16 d. Sprendimo *Wencel* (C-589/10) 48–51 punktus, kuriuose kalbama apie galimybę turėti dvi įprastas gyvenamąsias vietas pagal 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimoms nariams, judantiems Bendrijoje (OL L 149, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 35), panaikintą Reglamentu (EB) Nr. 883/2004.

78 — Žr., pavyzdžiui, Direktyvą 2004/38.

79 — Žr., pavyzdžiui, 1984 m. spalio 9 d. Sprendimo *Witte prieš Parlamentą* (188/83, Rink. p. 3465) 8–11 punktus dėl ekspatriacijos išmokų skyrimo.

80 — Žr. SESV 22 straipsnį.

81 — Minėtas šios išvados 77 išnašoje.

82 — 1999 m. vasario 25 d. Sprendimo *Swaddling* (C-90/97, Rink. p. I-1075) 28 punktus.

šalyje trukmę ir tęstinumą; faktinę aplinkybę (jeigu ji yra), kad jis nuolat dirba; taip pat į jo ketinimus, kurie matyti atsižvelgiant į visas aplinkybes⁸³. Taip Teisingumo Teismas nurodė, kad norint tikrai suprasti, ar asmuo gyvena šalyje, būtina remtis ne vienu veiksmu, o jų visuma, į kurią atsižvelgiant galima įvertinti asmens padėtį ir nuspręsti, ar jis gyvena šalyje, ar ne.

101. Kitose ES teisės srityse Teisingumo Teismas yra suformulavęs panašų požiūrį į gyvenamąją vietą – tai vieta, kurioje yra nuolatinis arba įprastas asmens interesų centras, ir ji turi būti nustatoma atsižvelgiant į nagrinėjamas faktines aplinkybes, kurias sudaro ir objektyvūs, ir subjektyvūs veiksniai⁸⁴.

102. Nemanau, jog tam, kad asmuo būtų laikomas gyvenančiu tam tikroje valstybėje narėje, jis turi nuolat fiziškai būti tos vienos valstybės narės teritorijoje (trečiasis klausimas byloje C-456/12). Priešingu atveju galėtų būti laikoma, jog asmuo gyvena valstybėje narėje tik jeigu jis nėra pasinaudojęs teise laisvai judėti (iš esmės prieš išvykdamas asmuo būtų gyvenęs kažkur kitur)⁸⁵. Tačiau gali būti pagrįstai reikalaujama, kad gyvenamosios vietos valstybėje narėje asmuo praleistų daugiausia laiko.

103. Taip pat nemanau, kad tai, ar ES pilietis apsigyveno kitoje valstybėje narėje, priklauso nuo to, ar joje yra jo vienintelė gyvenamoji vieta. Daugeliu atveju teise laisvai apsigyventi Europos Sąjungoje naudojamosi perkeliant gyvenamąją vietą iš vienos valstybės narės į kitą ir neišsaugant jokių reikšmingų ryšių su buvusią gyvenamąją vietą. Tačiau kitais atvejais dėl įvairių priežasčių naudinga išsaugoti glaudžius ryšius.

104. Jeigu ES piliečiai atitinka kriterijų, kuriuo remiantis nustatoma, kad jie gyvena kurioje nors valstybėje narėje, neturėtų būti svarbi faktinė aplinkybė, jog jie gali turėti tam tikrą gyvenamąją vietą kur nors kitur⁸⁶. ES teisėje nėra bendros taisyklės, pagal kurią gyvenamąją vietą vienoje valstybėje narėje turinčiam asmeniui draudžiama tuo pat metu gyventi kitoje valstybėje narėje⁸⁷. Panašu, kad tokią išvadą galima padaryti ir iš Direktyvos 2004/38 nuostatų, pagal kurias teisė gyventi šalyje ilgiau kaip tris mėnesius suteikiama su sąlyga, kad ES pilietis yra arba darbuotojas, arba savarankiškai dirbantis asmuo, arba turi pakankamai išteklių, kad netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai. O nuolatiniais gyventojams turi būti rodomas visiškas solidarumas (kai nebetaikoma sąlyga turėti „pakankamai išteklių“)⁸⁸.

105. Nors ES piliečiams, kurie nėra darbuotojai migrantai arba savarankiškai dirbantys asmenys priimančiojoje valstybėje narėje, gali tekti įrodyti, kad jie turi pakankamai išteklių, pagal Direktyvą 2004/38 nesvarbu, koks (-ie) yra tokių išteklių šaltinis (-iai), todėl jis (jie) gali būti kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje arba už Europos Sąjungos ribų vykdoma veikla arba turimos teisės. Jeigu taip nebūtų, būtų akivaizdžiai ribojamos pagrindinės laisvės.

106. Ar turi reikšmės tai, ar ES pilietis iš pradžių nuvyko į priimančiąją valstybę narę pasinaudoti ekonomine laisve ir ar jis grįžo į savo kilmės valstybę narę vykdyti joje ekonominę veiklą?

107. Aš taip nemanau.

83 — 82 išnašoje minėto Sprendimo *Swaddling* 29 punktą ir jame nurodyta teismo praktika.

84 — Žr., pavyzdžiui, 1977 m. vasario 17 d. Sprendimą *Di Paolo* (76/76, Rink. p. 315); 1992 m. liepos 8 d. Sprendimą *Knoch* (C-102/91, Rink. p. I-4341); taip pat žr. generalinio advokato A. Saggio išvados, pateiktos 82 išnašoje minėtoje byloje *Swaddling*, 17 punktą. Taip pat žr., pavyzdžiui, 1991 m. balandžio 23 d. Sprendimo *Ryborg* (C-297/89, Rink. p. I-1943) 24 ir 25 punktus ir 2001 m. liepos 12 d. Sprendimo *Louloudakis* (C-262/99, Rink. p. I-5547) 55 punktą.

85 — Siekiant išvengti tokios loginės problemos daugeliu atveju nustatant, ar asmuo teisėtai gyvena šalyje, taikomas fiksuotas (todėl neišvengiamai atsitiktinis) „kvalifikacinis“ buvimo šalyje laikotarpis, kuriam pasibaigus laikoma, kad asmens gyvenamoji vieta yra toje šalyje. Tačiau nėra objektyvaus skirtumo tarp buvimo šalyje dieną prieš tai ir dieną po to, kai sueina toks „magiškas“ laikotarpis.

86 — Žr., pavyzdžiui, 84 išnašoje minėto Sprendimo *Di Paolo* 17 ir 21 punktus.

87 — Pavyzdžiui, valstybės narės niekada nemano, kad asmuo negali būti laikomas gyvenančiu jų teritorijoje mokesčių tikslais vien todėl, kad jis mokesčių tikslais (taip pat) gyvena kitoje teritorijoje.

88 — Žr. Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 1 dalį.

108. R. R. L. Eind persikėlė iš Nyderlandų į Jungtinę Karalystę vykdyti ten ekonominę veiklą; grįžęs į Nyderlandus jis nedirbo. Vis dėlto jo dukra turėjo teisę įsikurti su juo Nyderlanduose, tačiau šiai teisei buvo taikomos pagal Reglamente Nr. 1612/68 nustatytos sąlygos dėl darbuotojo migranto vaikų gyvenamosios vietos⁸⁹. R. R. L. Eind turėjo teisę būti taip vertinamas Jungtinėje Karalystėje ir jis negalėjo prarasti šios teisės grįžęs į Nyderlandus.

109. Taigi, ES pilietis savo kilmės valstybėje narėje gali reikalauti būti vertinamas ne mažiau palankiai, nei jis turėjo teisę būti vertinamas kaip darbuotojas arba savarankiškai dirbantis asmuo priimančiojoje valstybėje narėje. Tai, kad asmuo nebėra ekonomiškai aktyvus, šios teisės nepakeičia. Jos nepakeičia ir faktinė aplinkybė, kad ES pilietis neturėjo darbuotojo arba savarankiškai dirbančio asmens statuso priimančiojoje valstybėje narėje, nes ES piliečio teisės laisvai judėti ir apsigyventi nepriklauso nuo ekonominės veiklos vykdymo. Tačiau sąlygos, kuriomis jo šeimos nariai gali apsigyventi priimančiojoje valstybėje narėje, gali skirtis⁹⁰.

110. Manęs neįtikina argumentas, jog tam, kad ES piliečio (nepaisant to, ar jis yra darbuotojas migrantas arba savarankiškai dirbantis asmuo) šeimos nariai, turintys trečiosios šalies pilietybę, galėtų įgyti teises apsigyventi jo kilmės valstybėje narėje pagal ES teisę, toks ES pilietis turi būti išgyvenęs kitoje valstybėje narėje nepertraukiamą ne trumpesnę kaip trijų mėnesių laikotarpį arba kokį nors kitą „pakankamai ilgą“ laikotarpį (antrojo klausimo byloje C-456/12 objektas). Toks argumentas grindžiamas prielaida, kad priverstinis atskyrimas nuo šeimos nario, kaip antai sutuoktinio, neatgrasytų ES piliečio, pageidaujancio išvykti ir laikinai įsikurti kitoje valstybėje narėje, nuo ketinimo pasinaudoti teisėmis laisvai judėti ir apsigyventi. Nematau pagrindo teigti, kad tokiomis aplinkybėmis ES pilietis turėtų laikinai paaukoti savo teisę į šeimos gyvenimą (arba, kiek kitaip tariant, jis turėtų būti pasirengęs sumokėti tokią kainą, kad paskui galėtų remtis ES teise prieš savo pilietybės valstybę narę). Iš tiesų pagal Direktyvą 2004/38 šeimos nariai turi teisę iš karto lydėti ES pilietį į priimančiąją valstybę narę. Pagal Direktyvą 2004/38, kad jie įgytų tokią išvestinę teisę, ES pilietis neprivalo įvykdyti reikalavimo dėl minimalaus gyvenimo šalyje laikotarpio. O išlaikomiems asmenims taikytinos sąlygos skiriasi atsižvelgiant į gyvenimo teritorijoje trukmę.

111. ES piliečio buvimo kitoje valstybėje narėje trukmė (akivaizdžiai) yra svarbus kiekybinis kriterijus. Tačiau manau, kad jis negali būti taikomas kaip absoliuti riba, kuria remiantis sprendžiama, kas pasinaudojo arba nepasinaudojo teisėmis apsigyventi ir todėl pas juos gali atvykti arba juos gali lydėti⁹¹ jų šeimos nariai. Tai vienas iš kriterijų, į kuriuos turi būti atsižvelgiama.

Laisvas judėjimas neapsigyvenant

112. Kas atsitinka, jeigu ES pilietis nuvyksta į ne savo pilietybės valstybę narę, tačiau joje neapsigyvena? Ar tokiu atveju jo šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai turi teisę atvykti pas jį į jo pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybę narę? Tai yra pirmojo ir antrojo klausimų byloje C-457/12 esmė.

89 — 4 išnašoje minėto Sprendimo *Eind* 38 ir 39 punktai. Reglamentas Nr. 1612/68 buvo iš dalies pakeistas Direktyva 2004/38. Dabar jis panaikintas 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 492/2011 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Sąjungoje (OL L 141, p. 1).

90 — Žr. šios išvados 135–142 punktus.

91 — Iš tiesų, jeigu prieš įgydamas teisę būti kartu su šeima ES pilietis turėtų gyventi šalyje nepertraukiamą x mėnesių laikotarpį, šeimos nariai galėtų jį „lydėti“ tik jeigu išgyvenęs šalyje tokį „magišką“ laikotarpį jis išvyktų iš jos teritorijos ir vėliau dar kartą į ją atvyktų kartu su šeima – vargu, ar dėl to jam taptų lengviau naudotis teisėmis laisvai judėti.

113. Sprendimuose *Singh*⁹² ir *Eind*⁹³ išdėstyti argumentai nesusiję su tokia situacija. Tačiau Sprendime *Carpenter*⁹⁴ jau nurodyta, kad išvestinės teisės apsigyventi pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybėje narėje gali būti suteikiamos ES piliečių, kurie naudojami bendrosios rinkos laisvėmis (pavyzdžiui, siekdami teikti paslaugas), tačiau *neperkelia* savo gyvenamosios vietos į kitą valstybę narę, šeimos nariams, turintiems trečiosios šalies pilietybę.

114. Sprendime *Carpenter* nacionalinis teismas buvo nustatęs, kad M. Carpenter, prižiūradama vaikus ir tvarkydama namus, galėjo netiesiogiai padėti sutuoktiniui naudotis teise teikti paslaugas kitoje valstybėje narėje. Tai reiškia, kad P. Carpenter galėjo skirti daugiau laiko verslui, kurio didelė dalis buvo vykdoma kitose valstybėse narėse⁹⁵. Teisingumo Teismas konstatavo, kad, jeigu M. Carpenter nebūtų suteiktas leidimas apsigyventi šalyje ir taip sutuoktiniai būtų atskirti, tai „pakenktų jų šeiminiam gyvenimui ir sąlygoms, kuriomis P. Carpenter naudojami viena iš pagrindinių laisvių“⁹⁶. Taikydamas Sprendimo *Singh* loginį pagrindą Teisingumo Teismas nustatė, kad, jeigu P. Carpenter sutuoktinė susidurtų su kliūtimis atvykti į jo kilmės valstybę narę ir joje apsigyventi, nebūtų užtikrintas tos laisvės visiškas veiksmingumas⁹⁷.

115. Nagrinėdamas, ar toks apribojimas galėtų būti pateisinamas, Teisingumo Teismas nurodė, kad sprendimas dėl M. Carpenter išsiuntimo trukdo P. Carpenter naudotis teise į šeimos gyvenimo gerbimą, kaip ši teisė suprantama pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnį⁹⁸.

116. Panagrinėkime Sprendimą *Carpenter* nuodugniau.

117. Teisingumo Teismo argumentai neabejotinai grindžiami prielaida, kad yra priežastinis ryšys tarp P. Carpenter naudojimosi ekonomine teise laisvai judėti ir jo filipinietės sutuoktinės gyvenimo P. Carpenter pilietybės bei gyvenamosios vietos valstybėje narėje. Iš jo ekonominės veiklos buvo išlaikoma trečiosios šalies pilietybę turinti sutuoktinė. Ir priešingai – P. Carpenter buvo priklausomas nuo savo sutuoktinės, nes ji rūpinosi jo vaikais, namų ruoša ir taip netiesiogiai prisidėjo prie jo sėkmės⁹⁹. Todėl sąlygos, kuriomis buvo naudojama teise į šeimos gyvenimą, galėjo turėti įtakos naudojimuisi teisėmis laisvai judėti. Jeigu M. Carpenter nebūtų buvusi suteikta teisė apsigyventi P. Carpenter pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybėje narėje, jis galėjo būti priverstas arba i) išvykti į kitą valstybę narę, kad jo sutuoktinė galėtų atvykti pas jį į tokią valstybę narę (laikydamosi Direktyvoje 2004/38 numatytų sąlygų), arba ii) susitaikyti su tokia teise į šeimos gyvenimą apribojimu ir prarasti galimybę būti su sutuoktine savo kilmės valstybėje narėje – tai būtų turėję įtakos sąlygoms, kuriomis jis naudojami laisve teikti paslaugas kitoje valstybėje narėje (joje negyvendamas). Tai, ar dėl to jis iš tiesų būtų nutraukęs veiklą užsienyje, neaišku, ir šis klausimas nenagrinėjamas Teisingumo Teismo argumentuose.

118. Kuo tokia analizė svarbi, pirma, aktyviam naudojimuisi teisėmis judėti neapsigyvenant kaip darbuotojui ir, antra, „pasyviam“ naudojimuisi teise gauti paslaugas?

92 — Minėtas 3 išnašoje.

93 — Minėtas 4 išnašoje.

94 — Minėtas 16 išnašoje.

95 — 16 išnašoje minėto Sprendimo *Carpenter* 14 ir 19 punktai.

96 — 16 išnašoje minėto Sprendimo *Carpenter* 39 punktą.

97 — 16 išnašoje minėto Sprendimo *Carpenter* 39 punktą.

98 — Žr. 16 išnašoje minėto Sprendimo *Carpenter* 38 punktą.

99 — *Immigration Adjudicator* (skundus imigracijos srityje nagrinėjanti institucija) nustatė, kad M. Carpenter taip netiesiogiai prisidėjo prie savo sutuoktinio verslo sėkmės; 16 išnašoje minėto Sprendimo *Carpenter* 18 punktą. Generalinė advokatė Ch. Stix-Hackl manė, kad ši faktinė aplinkybė nesvarbi teisei apsigyventi pagal ES teisę (žr. jos išvados 103–105 punktus). Kaip suprantu, tai, kad Teisingumo Teismas aiškiai remiasi šia faktine aplinkybe, rodo, jog šiuo klausimu jis nesutiko su generaline advokate.

Vykimas į kitą valstybę narę dirbti nekeičiant gyvenamosios vietos

119. ES piliečiams, kurie, nekeisdami gyvenamosios vietos, naudojami teise laisvai judėti, kad galėtų užsiimti veikla, kuri padeda išlaikyti šeimos narius arba dėl kurios jie tampa priklausomi nuo šeimos narių, gali reikėti, kad pas juos į jų kilmės valstybę narę atvyktų tam tikri šeimos nariai. Tokiais atvejais ryšys tarp gyvenamosios vietos ir naudojimosi teisėmis laisvai judėti gali būti gana akivaizdus ir lengvai nustatomas. Pavyzdžiui, jeigu pasienio darbuotojo šeimos nariams nesuteikiamas leidimas apsigyventi šalyje, toks pasienio darbuotojas gali nuspręsti nebedirbti kitoje valstybėje narėje arba būti priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ir su šeima persikelti į kitą valstybę narę. Tai taikoma ir ES piliečiams, kurie yra priklausomi nuo šeimos nario, nes jis jiems sudaro galimybę lengviau naudotis arba apskritai naudotis teise laisvai judėti. Tokią išvadą galima padaryti tiesiogiai iš to, ką Teisingumo Teismas jau yra konstatavęs Sprendime *Carpenter*, kalbėdamas apie „aktyvų“ paslaugų teikimą klientams, gyvenantiems kitoje valstybėje narėje.

120. Ar yra esminis skirtumas tarp situacijos, kai asmuo gyvena valstybėje narėje A, bet dirba darbdaviui valstybėje narėje B (kontaktinio asmens G padėtis), ir situacijos, kai asmuo gyvena valstybėje narėje A, dirba darbdaviui, turinčiam buveinę valstybėje narėje A, tačiau atlieka darbą, dėl kurio darbuotojas turi vykti į kitą valstybę narę (kontaktinio asmens S padėtis)? Šis klausimas kyla atsižvelgiant į dviejų prejudicinių klausimų, pateiktų byloje C-457/12, esmę.

121. Aš taip nemanau. Abiem atvejais darbuotojas dėl darbo turi vykti į užsienį, kad įvykdytų darbo sutarties sąlygas. Jis negali ir neprarasti darbo, ir likti savo kilmės valstybėje narėje. Tuomet kyla klausimas, ar dėl apribojimo, susijusio su šeimos nario, turinčio trečiosios šalies pilietybę, buvimu darbuotojo kilmės valstybėje narėje, darbuotojas negali vykti per sieną, kad įvykdytų darbo sutarties sąlygas, arba jam tampa gerokai sunkiau tai padaryti? Gali būti taip, kad, atsižvelgiant į faktines aplinkybes, toks apribojimas nekeičia naudojimosi teise laisvai judėti. Tačiau jeigu tuo atveju, kai darbuotojas negalėtų pasinaudoti pagalba, kurią jam teikia trečiosios šalies pilietybę turintis šeimos narys, tokiam darbuotojui taptų gerokai sunkiau vykdyti sutartį (arba iš tiesų dirbti užsienyje taptų neįmanoma), siekiant, kad ES pilietis veiksmingai pasinaudotų teisėmis laisvai judėti, jo šeimos nariui, turinčiam trečiosios šalies pilietybę, turėtų būti suteiktos išvestinės teisės apsigyventi darbuotojo kilmės valstybėje narėje pagal ES teisę.

122. Tai, ar trečiosios šalies pilietybę turintis šeimos narys gali reikalauti tokios teisės ES piliečio kilmės valstybėje narėje, priklauso nuo tų pačių trijų veiksnių, kurie iš pradžių buvo pagrindas, kuriuo remiantis pagal ES teisę nustatomos išvestinės teisės trečiųjų šalių piliečiams. Tokie veiksniai yra:

- šeimos ryšiai su ES piliečiu,
- ES piliečio naudojimosi teisėmis laisvai judėti ir
- priežastinis ryšys tarp trečiosios šalies piliečio gyvenamosios vietos ir ES piliečio naudojimosi teisėmis laisvai judėti.

123. Įvertinus šiuos kriterijus negalima automatiškai atsakyti teigiamai arba neigiamai. Bet kurio apribojimo poveikis teisei laisvai judėti gali labai skirtis atsižvelgiant į, pavyzdžiui, šeimos ryšių glaudumą. Be to, panašiai stipriai gali skirtis tokių ryšių ir priklausomumo svarba ES piliečio pasirinkimui pasinaudoti teise laisvai judėti. Toks pasirinkimas ribojamas, jeigu įrodoma, kad, jeigu trečiosios šalies pilietybę turinčiam šeimos nariui nebūtų suteiktas leidimas apsigyventi šalyje, tikėtina, jog ES pilietis išvyktų iš šalies, nebevyktų arba atsisakytų realaus ketinimo vykti į kitą šalį.

Naudojimosi „pasyvia“ laisve gauti paslaugas kitoje valstybėje narėje nepersikeliant į ją

124. Tai pagrindinis pirmojo klausimo byloje C-456/12 dalykas.

125. ES teisės taikymo srityje kiekvienam ES piliečiui garantuojamas toks pat pagrindinių laisvių ir teisės į šeimos gyvenimą apsaugos lygis. ES pilietis, kuris atvyksta į kitą valstybę narę tam, kad ten gautų paslaugą (nepaisant to, kokią), patenka į ES teisės taikymo sritį¹⁰⁰. Tačiau negalima daryti išvados, kad kiekvieną kartą, kai ES pilietis naudojasi teise laisvai judėti, kad gautų paslaugas, trečiosios šalies pilietybę turintys šeimos nariai būtinai įgyja išvestines teises apsigyventi tokio ES piliečio kilmės valstybėje narėje. Taip yra todėl, kad ne kiekvienas atsisakymas suteikti leidimą gyventi šalyje yra kliūtis šeimai susijungti, dėl kurios ribojama ES piliečio pagrindinė teisė judėti¹⁰¹.

126. Visuomenė ir ūkis tapo neįsivaizduojami be paslaugų¹⁰². ES piliečiai vis dažniau vyksta į užsienį naudotis paslaugomis. Daugeliui tai gali būti vienintelė teisė laisvai judėti, kuria jie kada nors pasinaudos: jie vyksta atostogų, į vienos dienos išvykas, užsisako knygas internetu ir pan.

127. Tačiau ne visos šios naudojimosi pasyvia ES piliečio laisve teikti paslaugas formos priklauso nuo to, ar šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai taip pat gyvena valstybėje narėje, kurioje yra ES piliečio gyvenamoji vieta.

128. Nors vykimas į kitą valstybę narę naudotis paslaugomis neabejotinai yra naudojimas ekonomine laisve, paprastai tai nėra veikla, dėl kurios ES pilietis gali išlaikyti savo šeimos narius arba tampa nuo jų priklausomas (galbūt dėl naudojimosi teise laisvai judėti alternatyviųjų sąnaudų). Dėl šių priežasčių mažiau tikėtina, kad kliūtys šeimai susijungti turėtų įtakos aplinkybėms, dėl kurių ES pilietis išvyksta ir (arba) apsigyvena kitur.

129. Daugeliu atvejų išvestinės šeimos narių teisės gyventi šalyje (kurias įgiję asmenys vėliau gali tapti nuolatiniais tokios šalies gyventojais) nėra būtinos tam, kad ES pilietis galėtų naudotis paslauga, kuri iš esmės yra laikina „atsižvelgiant ne tik į paslaugos teikimo trukmę, bet taip pat į paslaugos reguliarumą, periodiškumą arba tęstinumą“¹⁰³ ir kuri dažnai yra vartotojams skirta paslauga, už kurią ES pilietis moka, o ne veikla, iš kurios gaunama pajamų.

130. Vien faktinės aplinkybės, jog naudotis paslauga gali būti maloniau su šeimos nariu, nepakanka, kad būtų galima nustatyti teisės laisvai judėti apribojimą, nes tokia aplinkybė nėra viena iš priežasčių, dėl kurių ES piliečiai vyksta į užsienį naudotis paslaugomis (pavyzdžiui, pavalgyti itin gerame restorane), užuot tai darę savo pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybėje narėje.

131. Tačiau neatmetu galimybės, kad išimtiniais atvejais gali būti būtina suteikti trečiosios šalies pilietybę turinčiam šeimos nariui išvestines teises gyventi šalyje. Taip visų pirma būtų tuo atveju, kai ES pilietis tampa priklausomas nuo šeimos nario dėl tų aplinkybių, dėl kurių jis vyksta į kitą valstybę narę naudotis paslaugomis. Pavyzdžiui, sakykime, kad Vokietijoje gyvenantis Vokietijos pilietis, susituokęs su Kinijos piliete, neturinčia leidimo gyventi šioje šalyje, suserga ir jam reikia ilgalaikio gydymo. Jis dėl medicininių priežasčių nusprendžia gydytis Belgijoje. Jis neketina keisti gyvenamosios vietos ir įsikurti toje šalyje. Tačiau jam reikia pagalbos nuolat vykti į Belgiją. Jam taip pat reikia padėti pasirūpinti kitais dalykais, kuriais jis nebegali pasirūpinti pats. Jis tampa priklausomas nuo slaugytojo. Suprantama, kad jis norėtų, jog tokia slaugytoja taptų jo sutuoktinė kinė. Toks sprendimas susijęs su jo privataus ir šeimos gyvenimo sritimi; tačiau jis taip pat susijęs su sąlygomis, kuriomis jis naudojami teisėmis laisvai judėti.

100 — Šiuo klausimu žr. 2013 m. rugsėjo 24 d. Sprendimo *Demirkan* (C-221/11) 35 ir 36 punktus.

101 — Šiuo klausimu taip pat žr. generalinio advokato G. Tesaurio išvadą, pateiktą 3 išnašoje minėtoje byloje *Singh*.

102 — Taip pat žr., pavyzdžiui, generalinio advokato P. Cruz Villalón išvadą, pateiktą 100 išnašoje minėtoje byloje *Demirkan*, ypač jos 49 ir 50 punktus.

103 — 1995 m. lapkričio 30 d. Sprendimo *Gebhard* (C-55/94, Rink. p. I-4165) 27 punktus.

Vykimas iš vienos valstybės narės į kitą pasinaudoti teise į šeimos gyvenimą

132. O kaip yra tuo atveju, jeigu ES pilietis keliauja vien tam, kad pasinaudotų teise į šeimos gyvenimą su šeimos nariu, gyvenančiu kitoje Europos Sąjungos teritorijoje? Ar vėliau jis gali teigti, kad ribojama jo judėjimo laisvė, jeigu tokiam šeimos nariui pagal ES teisę neleidžiama teisėtai apsigyventi jo pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybėje narėje? Šie klausimai svarbūs kalbant apie B ir O padėtį (byla C-456/12), nes jie abu vyko per sieną, kad galėtų būti su savo partnere arba sutuoktine.

133. Būtų galima teigti, kad, jeigu dėl tokios ribojamosios nacionalinės priemonės ES pilietis apsigyvena kitoje valstybėje narėje, tai ir yra ES pilietybės funkcija ir rodo, kaip teisės laisvai judėti gali pagerinti galimybes naudotis teise į šeimos gyvenimą.

134. Tačiau svarbu ne tai, ar dėl tokios priemonės asmenys laisvai juda (arba jiems tai leidžiama). Svarbi *laisvė pasirinkti judėti arba ne*. Priemonė, dėl kurios asmuo priverčiamas judėti, riboja tokį pasirinkimą. Todėl ji prieštarauja SESV 21 straipsnio 1 daliai¹⁰⁴.

Kokios sąlygos taikomos naudojimuosi išvestinėmis teisėmis gyventi šalyje

135. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo užduodamuose klausimuose akcentuojama, kad išvestinės teisės gyventi šalyje suteikiamos, tokios teisės nėra besąlyginės. Naudojimasis jomis gali būti reglamentuojamas pagal Sutartis arba įgyvendinimo teisės aktus.

136. SESV 21 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad Sąjungos piliečiai turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje „laikydami Sutartyse ir joms įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytą apribojimų bei sąlygų“.

137. ES pilietis, išvykęs į ne savo pilietybės valstybę narę, turi teisę atvykti į jos teritoriją ir joje apsigyventi laikydamasis Direktyvoje 2004/38 numatytų sąlygų. Norėdamas apsigyventi tokioje valstybėje narėje iki trijų mėnesių laikotarpiu, jis, pavyzdžiui, turi turėti galiojančią tapatybės kortelę arba pasą¹⁰⁵. Tokie patys reikalavimai taikomi jį lydintiems arba atvykstantiems pas jį į tokią valstybę narę šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams¹⁰⁶. Kitokios sąlygos taikomos gyvenimui šalyje ilgiau kaip tris mėnesius ir nuolatiniam gyvenimui šalyje. Jeigu ES pilietis vėliau grįžta į savo kilmės valstybę narę, jis turėtų turėti teisę, kad jį ten lydėtų arba pas jį atvyktų jo šeimos nariai, turintys trečiųjų šalių pilietybę, ne mažiau palankiomis sąlygomis nei tos, kurios pagal ES teisę taikomos priimančiojoje valstybėje narėje.

138. Sakykime, kad ES pilietis du mėnesius gyveno priimančiojoje valstybėje narėje ir ten pas jį atvyko jo sutuoktinė, turinti trečiosios šalies pilietybę. Dėl tam tikrų aplinkybių (galbūt dėl sunkios vieno iš tėvų ligos) jis grįžta į savo kilmės valstybę narę, kurioje artimiausioje ateityje ketina gyventi su sutuoktine. Jis tai gali, jeigu jo sutuoktinė atitinka tam tikras Direktyvoje 2004/38 numatytas sąlygas. Faktinė aplinkybė, jog priimančiojoje valstybėje narėje ji su juo tegyveno du mėnesius, nereiškia, kad jos gyvenimo ES piliečio kilmės valstybėje narėje trukmė turi būti taip pat ribojama. Jeigu taip būtų, ES pilietis galėtų būti priverstas arba negrįžti į savo valstybę narę, kad galėtų toliau gyventi su sutuoktine kurioje nors kitoje Europos Sąjungos teritorijoje, arba ją palikti ir grįžti į savo valstybę

104 — Taip pat žr. šios išvados 89 punktą. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į šių bylų faktines aplinkybes nėra požymių, jog buvo sudarytos fiktyvios santuokos, sukčiaujama arba piktnaudžiaujama teisėmis (žr. šios išvados 42 punktą).

105 — Direktyvos 2004/38 6 straipsnio 1 dalis.

106 — Direktyvos 2004/38 6 straipsnio 2 dalis. Žinoma, įvažiuodami į valstybės narės teritoriją tokie trečiųjų šalių piliečiai taip pat turi įvykdyti visus su įvažiavimo viza susijusius reikalavimus. Žr. Direktyvos 2004/38 5 straipsnio 2 dalį.

narę, nes ji galėtų įgyti teises apsigyventi toje valstybėje narėje tik du mėnesius, o jam reikėtų likti namuose ilgiau. Jeigu jie būtų pasilikę priimančiojoje valstybėje narėje ir jeigu būtų įvykdytos atitinkamos sąlygos, jo sutuoktinė būtų galėjusi pasilikti ilgiau kaip tris mėnesius ir galbūt gauti leidimą nuolat gyventi toje valstybėje narėje.

139. Galiausiai, ar išvestinė teisė apsigyventi šalyje nebesuteikiama, jeigu nuo ES piliečio grįžimo į kilmės valstybę narę iki šeimos nario atvykimo į ją praeina tam tikras (neapibrėžtas) laiko tarpas? Su tuo susijęs ketvirtasis klausimas byloje C-456/12 (dėl B).

140. Manau, kad atsakymas priklauso nuo to, kodėl ES pilietis ir jo šeimos narys (-iai) nevyko kartu.

141. Pagal Direktyvą 2004/38 priimančioji valstybė narė negali atsisakyti suteikti trečiosios šalies piliečiui leidimą apsigyventi remdamasi tam tikru praėjusiu laikotarpiu. Jis turi teisę „lydėti [ES pilietį] ar atvykti“ pas ES pilietį, su kuriuo jį sieja atitinkami šeimos ryšiai¹⁰⁷. Tokia formuluotė reiškia, kad praėjęs tam tikras laikotarpis po to, kai ES pilietis atvyko ir apsigyveno tam tikroje valstybėje narėje, negali tapti kliūtimi trečiosios šalies piliečiui „atvykti“ pas jį vėliau. Iš tiesų Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad pagal Direktyvą 2004/38 nereikalaujama, jog ES piliečio šeimos nariai įvažiuotų į priimančiąją valstybę narę tuo pačiu metu, kai į ją atvyksta ES pilietis, iš kurio statuso išplaukia jų teisės¹⁰⁸.

142. Nemanau, kad svarbi tokio delsimo priežastis. Svarbu tai, kad sprendimas persikelti gyventi su ES piliečiu priimtas naudojantis teise į šeimos gyvenimą. ES piliečiai turi laisvę patys spręsti, kaip naudotis teise į šeimos gyvenimą (jeigu jie jos neturėtų, ši teisė būtų nedaug verta). Daugelis labiau norėtų gyventi su savo šeimos nariais; kiti tam tikru momentu galbūt turi kitų prioritetų (kurie laikui bėgant taip pat gali keistis) arba gali būti praktinių kliūčių jiems iš karto apsigyventi kartu. O jeigu trečiosios šalies pilietybę turintis šeimos narys ir ES pilietis nusprendžia, kad jie nebenori gyventi kartu kaip pora ir naudotis teise į šeimos gyvenimą, toks trečiosios šalies pilietis neturėtų išvestinės teisės gyventi šalyje.

143. Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus dabar trumpai nurodysiu, kaip prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėtų analizuoti O, B, S ir G padėtį.

Kas lemia O, B, S ir G išvestines teises gyventi šalyje

– O

144. Kontaktinis asmuo O išvyko iš Nyderlandų, susituokė su O Prancūzijoje ir vėliau su sutuoktiniu persikėlė į Ispaniją. Jeigu pagal Direktyvą 2004/38 O teisėtai gyveno Ispanijoje su kontaktiniu asmeniu O kaip trečiosios šalies pilietybę turintis ES piliečio šeimos narys, grįžęs dirbti ir gyventi į Nyderlandus kontaktinis asmuo O neturėtų būti vertinamas mažiau palankiai nei tuomet, kai persikėlė gyventi į Ispaniją. Jeigu šios faktinės aplinkybės būtų patvirtintos (o tai padaryti, žinoma, turi nacionalinis teismas), būtų galima daryti išvadą, kad pagal ES teisę O turi teisę teisėtai apsigyventi Nyderlanduose. Ši teisė nėra nei besąlyginė, nei absoliuti. Jai, kaip ir ankstesnei šio asmens teisei apsigyventi Ispanijoje, taikomos sąlygos ir apribojimai, nustatyti Direktyvoje 2004/38.

107 — Žr., pavyzdžiui, Direktyvos 2004/38 6 straipsnio 2 dalį, 7 straipsnio 2 dalį ir 16 straipsnio 2 dalį. Taip pat žr. 4 išnašoje minėto Sprendimo *Eind* 38 punktą.

108 — Žr., pavyzdžiui, 36 išnašoje minėto Sprendimo *Metock* 90 punktą; 2008 m. gruodžio 19 d. nutarties, priimtos byloje *Sahin* (C-551/07, Rink. p. I-10453), 28 punktą ir 16 išnašoje minėto Sprendimo *O ir S* 54 punktą.

– B

145. Kontaktinis asmuo B naudojosi teisėmis laisvai judėti ir galbūt apsigyveno Belgijoje, kad galėtų ten gyventi kartu su B, kuris tuo metu buvo jo partneris. (Neaišku, ar kontaktinis asmuo B ieškojo darbo Belgijoje – tai turi patikrinti nacionalinis teismas.) Tačiau, kadangi B tebuvo partneris, jis nepateko į Direktyvos 2004/38 3 straipsnio 2 dalies taikymo sritį ir todėl negalėjo pagal ES teisę įgyti teisės apsigyventi Belgijoje dėl to, kad ten buvo apsistojęs kontaktinis asmuo B. Todėl tai, ar kontaktinis asmuo B apsigyveno Belgijoje, nėra lemiamas veiksnys, kuriuo remdamasis B galėtų reikalauti suteikti teisę apsigyventi Nyderlanduose.

146. Pagal SESV 21 straipsnio 1 dalį taip pat nesvarbu, kad sudaręs santuoką kontaktinis asmuo B gyveno su B Maroke arba pas jį ten lankėsi, nes pagal šią nuostatą garantuojamos teisės laisvai judėti ir apsigyventi tik Europos Sąjungoje.

147. Taip pat neatrodo, kad yra ryšys tarp atsisakymo suteikti B leidimą apsigyventi Nyderlanduose ir kontaktinio asmens B naudojimosi teisėmis, garantuojamomis pagal SESV 21 straipsnio 1 dalį. Jis nustojo bet kuria forma naudotis tokiais teisėmis tuo metu, kai B ir kontaktinio asmens B dar nesiejo šeimos ryšiai.

148. Tačiau vien aplinkybė, kad nuo kontaktinio asmens B grįžimo į Nyderlandus iki B atvykimo praėjo tam tikras laikotarpis, neturėtų įtakos pastarojo išvestinei teisei apsigyventi šalyje, jeigu sprendimas vykti pas kontaktinį asmenį B į Nyderlandus buvo priimtas naudojantis jų teise į šeimos gyvenimą¹⁰⁹.

– S

149. Kontaktinis asmuo S nėra „valstybės narės pilietis, nepaisant jo gyvenamosios vietos ir pilietybės, kuris naudojosi laisvo darbuotojų judėjimo teise ir vykdė profesinę veiklą kitoje nei jo gyvenamosios vietos valstybėje narėje“¹¹⁰. Jis dirba savo gyvenamosios vietos bei pilietybės valstybėje narėje ir, kaip vyksta į Belgiją ir kitas valstybes nares, neįsilieja į jų darbo rinką¹¹¹. Jis nėra komandiruotasis darbuotojas¹¹² ir nekerta sienų, kad galėtų teikti paslaugas Belgijoje, kaip tai suprantama pagal SESV 56 straipsnį. Ko gero, galima teigti, kad paslaugas kitose valstybėse narėse per kontaktinį asmenį S teikia jo darbdavys.

150. Vis dėlto reikia pažymėti, kad kontaktinis asmuo S naudojasi teise laisvai judėti vykdydamas ekonominę veiklą (dirbdamas Nyderlanduose), iš kurios rezultatų (tai turi patikrinti nacionalinis teismas) išlaiko šeimą. Tokio pobūdžio darbo alternatyviosios sąnaudos yra būtinybė užtikrinti sūnaus priežiūrą. Nacionalinis teismas turi išsiaiškinti, ar jam tektų rūpintis tokiais priežiūros paslaugomis (ir, jeigu taip – ar tokios pat apimtys), jeigu jis tiesiog dirbtų Nyderlanduose.

151. O kaip dėl dviejų kitų pirmiau nurodytų veiksnių¹¹³, t. y. šeimos ryšių ir priežastinio ryšio?

109 — Žr. šios išvados 141 ir 142 punktus.

110 — 2012 m. gruodžio 13 d. Sprendimo *Caves Krier Frères* (C-379/11) 25 punktą ir jame nurodyta teismo praktika.

111 — Šiuo klausimu žr. 1994 m. rugpjūčio 9 d. Sprendimo *Vander Elst* (C-43/93, Rink. p. I-3803) 21 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

112 — Žr. 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje (OL L 18, 1997, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 431) 1 straipsnio 3 dalį.

113 — Šios išvados 122 punkte.

152. Dėl šeimos ryšių tarp S ir kontaktinio asmens S prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas konstatavo, kad S yra išlaikoma šeimos narė, esanti aukščiau pagal giminystės liniją, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2004/38 2 straipsnio 2 dalies d punktą. Ši išvada reiškia, kad nacionalinis teismas mano, jog kontaktinis asmuo S materialiai remia S (atsižvelgiant į siaurą priklausomumo sąvoką, kurią Teisingumo Teismas taiko pagal Direktyvą 2004/38). Kontaktinis asmuo S priklauso nuo S, nes pastaroji prižiūri jo sūnų, kol jis naudojasi teisėmis laisvai judėti, susijusiomis su darbu.

153. Atrodo, kad *rechtbank*, kuris iš pradžių atliko ministro sprendimo teisminę kontrolę, manė, jog ši faktinė aplinkybė nesvarbi, nes kontaktinio asmens S sūnų galėjo prižiūrėti jo sutuoktinė (kuri taip pat gyvena Nyderlanduose) arba profesionalios vaikų priežiūros įstaigos.

154. Remdamasis tuo, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas padarė pirminę išvadą, kad, jeigu S nebūtų leista apsigyventi Nyderlanduose, kontaktinio asmens S padėtis, susijusi su naudojimu teisėmis laisvai judėti, nepablogėtų. Kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų nustatyti, ar iš tiesų nėra pagrįsto priežastinio ryšio tarp šių dviejų veiksnių, jis turės išsiaiškinti, ar tuo atveju, jeigu S nebūtų suteiktas leidimas apsigyventi šalyje, kontaktinis asmuo S ieškotų kito darbo, kurį dirbant jam nereikėtų naudotis teisėmis laisvai judėti, arba išvyktų su šeima, įskaitant S, į kitą valstybę narę.

– G

155. Kontaktinis asmuo G yra pasienio darbuotojas ir nepakeitė darbo po to, kai Peru susituokė su G; su ja jis turi vaikų. Kadangi G ir kontaktinis asmuo G yra sutuoktiniai, turi būti daroma prielaida, kad jie vienas nuo kito priklauso materialiniu, teisiniu ir emociniu požiūriais. Atrodytų, kad kontaktinio asmens G darbas kitoje valstybėje narėje yra svarbus šiems šeimos ryšiams.

156. Tikėtina, kad jeigu G nebūtų suteiktas leidimas apsigyventi Nyderlanduose, kontaktinis asmuo G, norintis gyventi su G, apsigyventų Belgijoje (kad galėtų gyventi kartu pagal Direktyvą 2004/38) ir taip taptų darbuotoju migrantu, gyvenančiu kitoje valstybėje narėje. Taip būtų ribojamas jo pasirinkimas būti pasienio darbuotoju – ekonominė laisvė, kuri vis dėlto garantuojama pagal SESV 45 straipsnį.

157. Neaišku, ar dėl to jis mestų darbą užsienyje. Nepaisant faktinės aplinkybės, kad dėl tokio sprendimo jis prarastų pajamas, iš kurių išlaiko šeimą, įskaitant G, toks sprendimas nepagerintų G padėties, susijusios su gyvenimu Nyderlanduose.

Papildoma informacija

158. Nepaisydama to, ar Teisingumo Teismas pritarš šioje išvadoje pateiktai analizei, siūlyčiau jam pasinaudoti dėl šių dviejų prašymų priimti prejudicinį sprendimą suteikta galimybe aiškiai ir sistemiškai nurodyti aplinkybes, kuriomis ES piliečio, gyvenančio savo kilmės valstybėje narėje, tačiau *besinaudojančio* teisėmis laisvai judėti, šeimos narys, turintis trečiosios šalies pilietybę, gali siekti, kad jam pagal ES teisę būtų suteikta išvestinė teisė apsigyventi tokioje kilmės valstybėje narėje.

Išvada

159. Atsižvelgdama į visa tai, kas išdėstyta, manau, kad Teisingumo Teismas į *Raad van State* pateiktus klausimus turėtų atsakyti taip:

Byloje O (C-456/12):

1. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje tiesiogiai netaikoma ES piliečiams, grįžtantiems į savo pilietybės valstybę narę. Tačiau pilietybės valstybėje narėje tokie ES piliečiai negali būti vertinami mažiau palankiai, nei jie turėjo būti vertinami pagal ES teisę valstybėje narėje, iš kurios jie išvyko į savo pilietybės valstybę narę. Todėl Direktyvoje 2004/38 netiesiogiai nustatyti būtiniausi vertinimo reikalavimai, kurie turi būti taikomi grįžtančiam ES piliečiui ir jo šeimos nariams tokio ES piliečio pilietybės valstybėje narėje.
2. Pagal ES teisę nereikalaujama, kad ES pilietis būtų išgyvenęs kitoje valstybėje narėje tam tikrą minimalų laikotarpį, kad jo šeimos nariai trečiosios šalies piliečiai galėtų prašyti išvestinės teisės apsigyventi tokio ES piliečio pilietybės valstybėje narėje, į kurią jis grįžta.
3. ES pilietis naudojami teise gyventi kitoje valstybėje narėje, jeigu ta valstybė narė tampa vieta, kurioje yra jo pagrindinių interesų centras. Jeigu, atsižvelgiant į visas svarbias faktines aplinkybes, nustatoma, kad šis kriterijus įvykdytas, tokiu atveju nesvarbu, ar toks ES pilietis turi kitokio pobūdžio gyvenamąją vietą kitoje šalyje arba ar jis fiziškai būna gyvenamosios vietos valstybėje narėje su reguliariomis arba nereguliariomis pertraukomis.
4. Jeigu nuo ES piliečio grįžimo į savo pilietybės valstybę narę ir šeimos nario, turinčio trečiosios šalies pilietybę, atvykimo į tą valstybę narę praeina tam tikras laikotarpis, toks šeimos narys nepraranda išvestinės teisės apsigyventi toje valstybėje narėje, jeigu sprendimas vykti pas ES pilietį priimamas naudojantis teise į šeimos gyvenimą.

Byloje S (C-457/12):

Jeigu ES pilietis, gyvenantis savo pilietybės valstybėje narėje, naudojami teisėmis laisvai judėti, susijusiomis su darbu, jo šeimos narių trečiųjų šalių piliečių teisė apsigyventi toje valstybėje priklauso nuo jų šeimos ryšių su tokiu ES piliečiu glaudumo ir nuo priežastinio ryšio tarp šeimos gyvenamosios vietos ir ES piliečio naudojimosi teisėmis laisvai judėti. Visų pirma šeimos narys turi turėti teisę apsigyventi šalyje, jeigu nesuteikus tokios teisės ES pilietis turėtų ieškoti kito darbo, nesusijusio su naudojimosi teisėmis laisvai judėti, arba išvyktų į kitą valstybę narę. Šiuo požiūriu nesvarbu, ar ES pilietis yra pasienio darbuotojas, ar naudojami teise laisvai judėti, kad įvykdytų darbo sutarties sąlygas.